

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Факультет історії, права та публічного управління
Кафедра права та публічного управління

Міжнародне право

Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з освітньої компоненти «Міжнародне право»

ЖИТОМИР 2025

УДК 341

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 4 від 3 березня 2025 р.

Рецензенти:

Мельничук Ольга – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічно - правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Бондарчук Наталія – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Поліського національного університету

Войтович Наталія – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та публічного управління Житомирського державного університету імені Івана Франка

Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з освітньої компоненти «Міжнародне право» / Укладач: Ольга Рудницька: Житомир: вид. ЖДУ імені Івана Франка. 2025. 63 с.

У методичних рекомендаціях до організації підготовки до практичних занять, самостійної роботи з освітньої компоненти «Міжнародне право», складеної для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань: 08 Право, спеціальності 081 Право за освітньо-професійною програмою: Право Житомирського державного університету імені Івана Франка, включено навчальний план, плани практичних занять, опорний конспект, завдання для самостійної роботи, тести, ситуаційні завдання, контрольні питання, список рекомендованої літератури.

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ.....	4
ВСТУП.....	5
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ.....	8
СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ.....	13
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	15
ТЕМИ ЕСЕ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ.....	56
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	57
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	60

СКОРОЧЕННЯ

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки

і культури

ЮНІСЕФ – Дитячий фонд ООН

МОП – Міжнародна організація праці

СОТ – Світова організація торгівлі

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

МКС – Міжнародний кримінальний суд

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ВСТУП

Сучасний світ характеризується глобалізацією, посиленням міжнародних відносин та зростаючою роллю міжнародних норм у врегулюванні конфліктів, співпраці держав і захисті прав людини.

Сучасне міжнародне право є динамічною та еволюційною правовою системою, яка адаптується до глобальних викликів та нових реалій міжнародних відносин. Його особливості визначаються змінами у структурі міжнародного співтовариства, розвитком технологій, глобалізацією та зростаючою роллю прав людини.

Освітня компонента "**Міжнародне право**" вивчає систему правових норм, що регулюють відносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права.

Предметом вивчення ОК "**Міжнародне право**" є правові норми та механізми, що забезпечують правопорядок у міжнародних відносинах, регулюючи співпрацю та врегулювання конфліктів між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Основними особливостями сучасного міжнародного права є:

1. **Розширення кола суб'єктів.** Окрім держав, до суб'єктів міжнародного права належать міжнародні організації (ООН, ЄС, НАТО), фізичні особи (зокрема у сфері прав людини та міжнародного кримінального права), транснаціональні корпорації, нації та народи, що борються за самовизначення.

Це свідчить про зміну класичної концепції міжнародного права, яка традиційно визнавала лише держави його основними суб'єктами.

2. **Зміцнення ролі міжнародних організацій.** Міжнародні організації відіграють важливу роль у формуванні правових норм та контролі за їх дотриманням. ООН, Європейський Союз, СОТ, Рада Європи та інші міжнародні структури активно регулюють міжнародні відносини у політичній, економічній, правозахисній та безпековій сферах.

3. **Пріоритет прав людини та гуманітарного права.** У сучасному міжнародному праві зросла роль захисту прав і свобод людини, що закріплено у

міжнародних договорах (Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція з прав людини).

Існують спеціальні міжнародні судові органи, такі як Європейський суд з прав людини та Міжнародний кримінальний суд, які розглядають порушення прав людини та притягують до відповідальності винних.

4. Посилення міжнародно-правової відповідальності. Розвиваються механізми притягнення до відповідальності як держав, так і фізичних осіб за порушення норм міжнародного права (геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності). Створення міжнародних трибуналів (Нюрнберзький, Міжнародний трибунал по Югославії та Руанді) та діяльність Міжнародного кримінального суду є свідченням цього процесу.

5. Глобалізація та економічна інтеграція. Міжнародне право активно регулює економічні відносини, зокрема торгівлю, інвестиції, податкове право та конкурентну політику (через механізми СОТ, Світового банку, МВФ).

Транснаціональні корпорації стають вагомими учасниками міжнародного правопорядку, що впливає на формування норм міжнародного економічного права.

6. Розвиток міжнародного екологічного права. Через загрозу глобального потепління, забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів міжнародне право дедалі більше зосереджується на екологічних питаннях (Паризька кліматична угода, Конвенція ООН з морського права). Визначаються міжнародні стандарти охорони довкілля, які зобов'язують держави зменшувати шкідливі викиди, захищати біорізноманіття та сприяти сталому розвитку.

7. Міжнародне право кіберпростору та технологій. Розвиток цифрових технологій та кіберпростору ставить нові виклики для міжнародного права, зокрема у сфері захисту персональних даних, інформаційної безпеки та боротьби з кіберзлочинністю. Розробляються міжнародні норми щодо регулювання використання штучного інтелекту, криптовалют та цифрової ідентифікації.

8. Адаптація до нових викликів міжнародної безпеки. Сучасні загрози, такі як міжнародний тероризм, гібридні війни, поширення зброї масового ураження та збройні конфлікти нового типу, вимагають перегляду підходів до міжнародного права. Посилюється значення норм, що регулюють боротьбу з тероризмом, миротворчі місії ООН та колективну безпеку.

9. **Гнучкість та динамізм правотворення.** Сучасне міжнародне право швидко адаптується до нових умов завдяки прийняттю універсальних та регіональних договорів, резолюцій міжнародних організацій та розвитку міжнародної судової практики. Відбувається активне розширення норм, заснованих на міжнародних звичаях та загальновизнаних принципах.

Сучасне міжнародне право є гнучкою, багатогалузевою та динамічною системою, яка адаптується до нових викликів глобального світу. Воно охоплює не лише класичні сфери міждержавних відносин, а й новітні напрямки, такі як захист прав людини, екологічна безпека, кіберправо та міжнародна відповідальність. Його розвиток сприяє підтримці міжнародного миру, безпеки та співпраці в умовах глобалізації.

Вивчення курсу "**Міжнародне право**" є важливим та актуальним з наступних причин:

1. **Регулювання міжнародних відносин.** Курс дає знання про правові механізми, які забезпечують мирне співіснування держав, міжнародні угоди та відповідальність суб'єктів міжнародного права.

2. **Захист прав людини.** Міжнародне право закріплює фундаментальні права і свободи людини та визначає механізми їх реалізації та захисту.

3. **Розв'язання міжнародних конфліктів.** Розуміння міжнародно-правових норм допомагає ефективно врегульовувати суперечки мирними засобами та застосовувати санкційні механізми.

4. **Економічна інтеграція та глобалізація.** Міжнародне торговельно-інвестиційне та екологічне право впливає на економічні процеси та регулює діяльність транснаціональних компаній.

5. **Правова відповідальність держав та міжнародних організацій.** Курс пояснює механізми притягнення до відповідальності за порушення норм міжнародного права.

Вивчення освітньої компоненти «Міжнародне право» є необхідним для майбутніх правників, і всіх, хто працює у сфері міжнародних правовідносин, адже воно сприяє правовій стабільності, безпеці та розвитку міжнародної спільноти.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

МОДУЛЬ I. Загальні положення міжнародного права

Тема 1. Поняття, предмет, метод, система та джерела міжнародного права.

Поняття, предмет, метод, система та джерела міжнародного права. Поняття сучасного міжнародного права, його особливості та соціальна природа. Поняття «джерела міжнародного права».

Значення проблеми співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.

Тема 2. Суб'єкти міжнародного права.

Визнання та правонаступництво у міжнародному праві. Суб'єкти міжнародного права. Визнання та правонаступництво у міжнародному праві. Поняття міжнародних правовідносин. Основні риси сучасних міжнародних правовідносин. Система міжнародних правовідносин. Держави як основні суб'єкти міжнародного права і міжнародних правовідносин. Нетипові суб'єкти – державоподібні утворення.

Тема 3. Принципи міжнародного права.

Загальна характеристика поняття «принципи права». Поняття принципів міжнародного права. Функції, природа та ознаки основних принципів міжнародного права. Класифікація основних принципів міжнародного права.

Тема 4. Міжнародно-правове регулювання. Міжнародна законність та міжнародно-правова відповідальність.

Сутність і принципи міжнародного правотворчого процесу. Односторонні акти держави у міжнародному правотворчому процесі. Участь громадськості у міжнародному правотворчому процесі. Кодифікація і подальший розвиток міжнародного права.

Відповідальність у міжнародному праві. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Підстави міжнародної відповідальності суб'єктів міжнародного права.

Поняття й ознаки міжнародного правопорушення. Класифікація та види міжнародного правопорушення. Зміст міжнародно-правової відповідальності держави. Відшкодування збитків. Поняття ревінцій, контрибуцій, реторсій, реституцій, репресалій та репарацій. Контрзаходи і санкції в міжнародному праві, їх поняття і характерні особливості. Типи і види міжнародно-правових санкцій.

Тема 5. Територія і міжнародне право.

Поняття і значення території у міжнародних відносинах і міжнародному праві. Види територій. Юридична природа та склад державної території. Правові підстави зміни державної території. Акреція. Протиправні зміни державної території. Оренда території. Державні кордони: поняття, види та правовий режим державних кордонів. Види, способи, порядок встановлення й охорона державних кордонів. Правовий режим прикордонних зон.

Міжнародно-правовий режим водних об'єктів. Міжнародні ріки. Режим судноплавства по Дунаю. Прикордонні ріки. Прикордонні озера. Міжнародні канали. Без'ядерні зони. Договір про Антарктику. Договір Тлателолко (The Treaty of Tlatelolco). Договір Раротонга (The Treaty of Rarotonga). Договір Пеліндаба (The Treaty of Pelindaba). Міжнародно-правовий режим Антарктики. Правовий статус Арктики. Секторний поділ арктичних територій. Концепція інтернаціоналізації Арктики. Арктична Рада: мета створення і членство. Поняття і види територіальних спорів. Урегулювання територіальних спорів. Принцип *uti possidetis*. Концепція естопелю.

МОДУЛЬ II. Міжнародно-правове регулювання у різних сферах. Міжнародне приватне право.

Тема 6. Право міжнародних договорів.

Право міжнародних договорів, його система та джерела. Поняття міжнародного договору, суб'єкти права міжнародних договорів, сторони й учасники міжнародних договорів. Види міжнародних договорів. *Modus vivendi*. Укладання міжнародних договорів, правосуб'єктність на укладання договорів, повноваження. Стадії укладання міжнародних договорів.

Форма й структура міжнародного договору. Мова договору. Тлумачення міжнародного договору і види тлумачення. Дія міжнародного договору. Умови чинності договору, визнання договору недійсним. Перегляд договору. Новація міжнародного договору. Факультативний протокол. Припинення й призупинення дії договору. Підстави припинення дії договору. Функції й повноваження депозитарію. Реєстрація та публікування договору.

Тема 7. Право зовнішніх зносин.

Поняття, функції, принципи й джерела права зовнішніх зносин. Система органів зовнішніх зносин, загальна характеристика: глава держави, парламент, уряд, відомство зовнішніх справ, інші відомства, суд. Дипломатичне право: поняття і джерела. Дипломатичні привілеї та імунітети. 5. Поняття та джерела консульського права.

Persona non grata. Інсуррекція. Привілеї та імунітети дипломатичних представництв та їх персоналу. Дипломатичне право спеціальних місій і міжнародних організацій. Міжнародно-правовий захист осіб, що користуються дипломатичним імунітетом. Організація консульських установ, типи консульських установ. Консульський округ. Призначення консула та припинення його повноважень. Привілеї та імунітети консульських представництв та їх персоналу.

Тема 8. Право міжнародних організацій.

Поняття, функції, принципи й джерела права міжнародних організацій. Становлення й розвиток права міжнародних організацій. Історія виникнення міжнародних організацій та їх місце в житті сучасного міжнародного співтовариства. Поняття, класифікація та роль міжнародних організацій у сучасних міжнародних відносинах. Юридична природа міжнародних організацій, їх компетенція і функції. Членство в міжнародних організаціях, порядок вступу й виходу з міжнародної організації. Органи міжнародної організації, порядок їх

формування, компетенція й діяльність. Участь України в міжнародних організаціях.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) (United Nations Organization): історія створення, цілі та принципи. Головні органи ООН. Спеціальні установи ООН. Організація Північноатлантичного договору (НАТО) (North Atlantic Treaty Organization). Рада Європи (Council of Europe): історія створення, цілі та принципи. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) (Organization for Security and Co-operation in Europe). Співдружність незалежних держав (СНД) (Commonwealth of Independent States). Європейський Союз (ЄС) (European Union): історія створення, цілі та принципи.

Тема 9. Міжнародне гуманітарне право.

Поняття та джерела міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів). Механізми забезпечення, захисту прав та свобод людини. Учасники збройних конфліктів. Режими воєнного полону та воєнної окупації. Початок війни і закінчення війни, їх правові наслідки. Заборона й обмеження визначених засобів і методів ведення війни. Нейтралітет у війні. Ведення морської війни.

Захист жертв війни: основні положення. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (The International Red Cross and Red Crescent Movement). Захист поранених, хворих та осіб, що потерпіли корабельну аварію. Військовополонені. Інтерновані особи. Зони безпеки. Контроль за виконанням права збройних конфліктів. Національні і міжнародні засоби забезпечення норм права збройних конфліктів. Право збройних конфліктів і миротворчі сили ООН.

Тема 10. Міжнародне право прав людини.

Поняття, функції та правове закріплення міжнародних стандартів прав і свобод людини. Формування стандартів прав людини на універсальному рівні. Поняття, функції та принципи міжнародного права захисту прав людини та основних свобод. Система міжнародного права захисту прав людини та основних свобод. Джерела міжнародного права захисту прав людини та основних свобод. Класифікація прав людини. Поняття расової дискримінації.

«Хартія прав людини» (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права), її загальна характеристика, юридична сила. Регіональні системи міжнародного захисту прав людини та основних свобод. Міжнародні договори, які регулюють захист прав окремих категорій індивідів (жінки, діти, національні меншини). Захист прав людини міжнародними посадовими особами. Види правових режимів, порядок в'їзду, виїзду, оформлення перебування іноземних громадян. Права і свободи іноземних громадян і осіб без громадянства. Основні групи міжнародних документів про захист прав людини. Міжнародні органи із захисту прав людини. Формування стандартів прав людини на регіональному рівні.

Поняття міжнародного повітряного права. Основні джерела повітряного права. Юрисдикція держави у своєму повітряному просторі. Поняття повітряної лінії. Міжнародні правила польотів у повітряному просторі держав і в міжнародному повітряному просторі. Комерційні права в міжнародних повітряних сполученнях. Міжнародна організація цивільної авіації.

Поняття й функції міжнародного космічного права. Джерела та головні принципи міжнародного космічного права. Правовий режим космічного простору, небесних тіл і космічних об'єктів. Космічний екіпаж. Правовий статус космонавтів і космічних апаратів. Правові форми співробітництва держав у космосі. Спеціальні правові режими деяких видів космічної діяльності. Міжнародно-правова відповідальність за космічну діяльність.

Тема 11. Міжнародне економічне право.

Поняття міжнародного економічного права. Джерела, цілі і принципи міжнародного економічного права. Право стійкого розвитку. Держава в міжнародному економічному праві. Міжнародні організації в галузі міжнародного економічного співробітництва. Транснаціональні корпорації.

Поняття, види та система міжнародних економічних договорів. Поняття преференцій. Міжнародний економічний договір, угоди про товарообмін, міждержавні товарні угоди, кредитні угоди, угоди про міжнародні розрахунки. Інкотермс (International Commercial Terms). Lex mercatoria. Міжнародно-правове регулювання співробітництва у промисловості та сільському господарстві. Правове регулювання міжнародного науково-технічного співробітництва й функції міжнародного митного права.

Тема 12. Міжнародне морське та повітряне право.

Поняття і розвиток міжнародного морського права. Основні принципи та джерела міжнародного морського права. Кодифікація норм міжнародного морського права. Класифікація та делімітація морських просторів. Прилегла зона і її правовий режим. Континентальний шельф. Виключна економічна зона: поняття, правовий режим.

Правовий режим відкритого моря (*altum mare*). Район відкритого моря. Правовий режим міжнародного морського дна. Замкнені і напівзамкнені моря. Міжнародно-правовий режим наукових досліджень Світового океану. Міжнародні морські організації. Правові питання надання допомоги та порятунку на морі. Правові проблеми статусу військових кораблів.

Тема 13. Міжнародне екологічне право.

Поняття, предмет і джерела міжнародного екологічного права. Формування міжнародного права навколишнього середовища. Принципи міжнародного екологічного права. Міжнародно-правове регулювання вирішення глобальних екологічних проблем.

Охорона рослинного та тваринного світу згідно норм міжнародного права. Охорона атмосфери і навколоземного космічного простору. Особливості гармонізації норм міжнародного екологічного права із чинним українським законодавством. Міжнародна співпраця з охорони довкілля від радіоактивного забруднення. Міжнародні екологічні організації.

Тема 14. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю.

Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Міжнародні стандарти в галузі боротьби зі злочинністю і кримінального правосуддя. Міжнародно-правова допомога в кримінальних справах. Видача злочинців.

Екстрадиція (Extradition). Міжнародна кримінальна відповідальність Поняття і розвиток міжнародного кримінального права. Система міжнародного кримінального права.

Поняття міжнародної боротьби зі злочинністю. Її головні форми та тенденції розвитку. Поняття міжнародного злочину. Боротьба з окремими видами злочинів. Транснаціональні злочини. Злочини за загальним міжнародним правом. Конвенційні злочини. Міжнародний тероризм. Міжнародні кримінальні судові органи. Нюрнберзький і Токійський військові трибунали. Міжнародні кримінальні трибунали для Югославії і Руанди. Міжнародний кримінальний суд. Міжнародні органи боротьби зі злочинністю. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) (International Criminal Police Organization).

Тема 15. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і конфліктів.

Поняття мирного розв'язання міжнародних спорів. Види міжнародних спорів. Мирні засоби – єдиний правомірний спосіб вирішення спорів і розбіжностей між державами. Класифікація мирних засобів розв'язання міжнародних спорів. Безпосередні дипломатичні акції. Добрі послуги. Традиційні мирні засоби розв'язання міжнародних спорів. Безпосередні переговори, стадії переговорного процесу. Консультації (факультативні, обов'язкові) та їх особливості. Міжнародна процедура примирення. Посередництво. Міжнародні слідчі і погоджувальні комісії.

Міжнародне правосуддя та історія його становлення й розвитку. Міжнародний суд ООН (International Court of Justice): склад, порядок утворення, компетенція, юрисдикція. Сучасна система міжнародних судових установ. Регіональні та спеціалізовані міжнародні судові установи. Міжнародний трибунал з морського права. Суд Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union). Європейський Суд з прав людини (European Court of Human Rights). Економічний суд СНД. Міжнародні трибунали. Міжнародний арбітраж (третейський суд). Засади міжнародного арбітражу. Постійна палата третейського суду. Розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях. Механізм розв'язання міжнародних спорів в рамках ООН (Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН) і регіональних організацій.

Тема 16. Міжнародне приватне право

Поняття міжнародного приватного права, його предмет та система. Джерела (форми) міжнародного приватного права. Суб'єкти міжнародного приватного права. Право власності в міжнародному приватному праві. Спадкові відносини «з іноземним елементом». Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві. Сімейні відносини «з іноземним елементом»

СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Лекції	Практичні/Се	Лабораторні	Самостійна	Індивідуальні	Всього	Лекції	Практичні/Се	Лабораторні	Самостійна	Індивідуальні
МОДУЛЬ I. Загальні положення міжнародного права												
Тема 1. Поняття, предмет, метод, система та джерела міжнародного права.	8	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Суб'єкти міжнародного права.	8	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Принципи міжнародного права.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Міжнародно-правове регулювання. Міжнародна законність та міжнародно-правова відповідальність.	11	2	2	-	7	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Територія і міжнародне право.	9	2	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Усього за модулем 1	45	10	10	-	25	-	-	-	-	-	-	-
МОДУЛЬ II. Міжнародно-правове регулювання у різних сферах. Міжнародне приватне право												
Тема 6. Право міжнародних договорів.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Право зовнішніх зносин.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Право міжнародних організацій.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Міжнародне гуманітарне право.	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Міжнародне право прав людини.	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Міжнародне економічне право.	6	1	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Міжнародне морське та повітряне право.	7	2	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 13. Міжнародне екологічне право.	6	1	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 14. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю.	4	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 15. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і	7	2	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-

конфліктів.												
Тема 16. Загальні положення міжнародного приватного права.	7	2	2	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Усього за модулем II	75	18	16	-	41	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120	28	26	-	70	-	-	-	-	-	-	-

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття 1. Міжнародне право в системі міжнародних відносин (2 год.)

1. Міжнародне право як особлива правова система.
2. Предмет міжнародно-правового регулювання.
3. Взаємодія міжнародного і внутрішньодержавного права.
4. Система міжнародного права.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати тему: Предмет, основні поняття та система курсу "Міжнародне право"	1
2.	Здійснити опис основних особливостей міжнародної правової системи	1
3.	Описати елементи системи міжнародного права	1
4.	Написати доповідь на тему «Взаємодія міжнародного і внутрішньодержавного права»	1
5.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	5

Міжнародне право є унікальною правовою системою, яка регулює відносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права. Воно відрізняється від національних правових систем за низкою ключових характеристик:

1. Суб'єкти права.

Основними суб'єктами міжнародного права є держави, міжнародні організації (наприклад, ООН, ЄС), а також фізичні та юридичні особи в певних випадках. На відміну від національного права, де суб'єктами є фізичні та юридичні особи, міжнародне право орієнтоване на регулювання відносин між рівноправними суб'єктами — державами.

2. Джерела права.

Джерела міжнародного права включають міжнародні договори, міжнародні звичаї, загальні принципи права, а також рішення міжнародних судів та доктрини. Основним джерелом є міжнародні договори, що мають обов'язкову силу для їхніх учасників.

3. Добровільний характер норм.

На відміну від внутрішнього права, де норми примусові, міжнародне право здебільшого базується на принципі згоди суб'єктів. Держави добровільно приймають на себе зобов'язання через підписання міжнародних договорів.

4. Відсутність централізованого органу примусу.

У міжнародному праві немає єдиного органу, який забезпечує примусове виконання норм. Відповідальність за дотримання міжнародного права лежить на самих суб'єктах, а санкції реалізуються через дипломатичні заходи, міжнародні суди або органи, як-от Рада Безпеки ООН.

5. Принцип суверенної рівності держав.

Міжнародне право базується на принципі рівності всіх держав, незалежно від їхніх розмірів, економічної чи військової потужності.

6. Універсальність та регіональність.

Існують як універсальні норми, що застосовуються до всіх держав (наприклад, Статут ООН), так і регіональні угоди, що діють у межах певних регіонів (наприклад, право ЄС, Африканський Союз).

7. Динамічність і адаптивність.

Міжнародне право швидко реагує на глобальні зміни, такі як розвиток нових технологій, екологічні виклики або гуманітарні кризи, через прийняття нових договорів та норм.

Таким чином, міжнародне право є самостійною та особливою правовою системою, яка відіграє ключову роль у забезпеченні миру, безпеки, співробітництва та розвитку в глобальному масштабі.

Предметом міжнародно-правового регулювання є суспільні відносини, що виникають у сфері міжнародних відносин між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права. Вони регулюються нормами міжнародного права з метою забезпечення миру, безпеки, співробітництва та правопорядку на міжнародному рівні.

Основні сфери міжнародно-правового регулювання:

Міждержавні відносини та суверенітет. Визначення суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів. Регламентація дипломатичних відносин та правового статусу дипломатичних представництв. Врегулювання питань міжнародного визнання держав і урядів.

Міжнародні договори та угоди. Правила укладання, дії та припинення міжнародних договорів. Визначення обов'язковості дотримання міжнародних угод та їх правових наслідків.

Мирне врегулювання міжнародних спорів. Використання дипломатичних засобів (переговори, медіація, арбітраж). Юрисдикція міжнародних судових органів, зокрема Міжнародного суду ООН.

Захист прав людини. Визначення міжнародних стандартів прав і свобод людини. Функціонування міжнародних організацій та судових інституцій, таких як Європейський суд з прав людини. Врегулювання питань біженців, апатридів та осіб, які потребують міжнародного захисту.

Міжнародна безпека та боротьба з міжнародними злочинами. Правове регулювання міжнародної безпеки, діяльність ООН та регіональних організацій. Визначення та покарання за міжнародні злочини (геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності, тероризм). Правові аспекти миротворчих місій та колективної безпеки.

Міжнародне економічне право. Регулювання міжнародної торгівлі та інвестицій (ВТО, міжнародні економічні угоди). Визначення правових норм щодо діяльності транснаціональних корпорацій. Захист міжнародної конкуренції та боротьба з корупцією.

Право міжнародних організацій. Визначення правового статусу та повноважень міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО, ВООЗ). Регулювання участі держав у міжнародних організаціях та їхніх зобов'язань.

Міжнародне морське, повітряне та космічне право. Використання світового океану, судноплавство, рибальство та розвідка ресурсів. Регулювання повітряного простору та авіаперевезень (ICAO). Освоєння та використання космічного простору, правовий статус Місяця та інших небесних тіл.

Міжнародне екологічне право. Регулювання охорони довкілля, боротьби зі зміною клімату, захисту біорізноманіття. Визначення відповідальності за екологічні правопорушення.

Відповідальність у міжнародному праві. Притягнення держав до відповідальності за міжнародні правопорушення. Врегулювання питань міжнародних санкцій та компенсацій.

Міжнародне право регулює широке коло відносин між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права. Його предмет включає правові механізми забезпечення миру, захисту прав людини, міжнародної безпеки, економічної співпраці та врегулювання конфліктів, що сприяє стабільному розвитку міжнародної спільноти.

Взаємодія міжнародного і внутрішньодержавного права.

Міжнародне право – це унікальна правова система, що регулює відносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами на міжнародній арені. Його особливості вирізняють його від національних правових систем.

Основні характеристики міжнародного права:

1. **Суверенність суб'єктів.** На відміну від національного права, де держава має монопольну владу, міжнародне право ґрунтується на принципі суверенної рівності держав. Кожна держава є незалежною та самостійною у визначенні своєї поведінки.

2. **Децентралізація та відсутність примусового механізму.** Міжнародне право не має єдиного органу, що примусово забезпечує його виконання. Замість цього діють механізми дипломатичного впливу, економічних санкцій та рішень міжнародних судових інституцій, таких як Міжнародний суд ООН.

3. **Договірний характер.** Основним джерелом міжнародного права є міжнародні договори та угоди, які укладаються на добровільній основі. Це означає, що держави самі визначають обсяг своїх зобов'язань.

4. **Гнучкість та еволюційність.** Міжнародне право швидко адаптується до нових викликів, таких як розвиток технологій, зміна клімату чи поява нових видів зброї. Воно постійно еволюціонує шляхом укладання нових договорів та створення звичаєвих норм.

5. **Пріоритет загальнолюдських цінностей.** Міжнародне право спрямоване на забезпечення миру, безпеки, захист прав людини та стійкого розвитку. Воно об'єднує зусилля держав для вирішення глобальних проблем, таких як тероризм, екологічні загрози чи бідність.

6. **Відповідальність суб'єктів.** Визначені механізми міжнародно-правової відповідальності за порушення норм, зокрема шляхом звернення до міжнародних судів, арбітражу чи інших форм вирішення спорів.

7. **Міжнародне правотворення.** Важливу роль відіграють міжнародні організації (ООН, ЄС, Рада Європи), які розробляють рекомендації, резолюції та інші акти, що формують міжнародну правову політику.

Міжнародне право є особливою правовою системою, яка відрізняється добровільністю дотримання норм, відсутністю єдиного примусового механізму та суверенністю суб'єктів. Воно спрямоване на забезпечення стабільності, миру та розвитку в міжнародних відносинах, виступаючи основою для врегулювання глобальних викликів та проблем.

Система міжнародного права — це структурно впорядкована сукупність норм, принципів, інститутів та галузей, що регулюють міжнародні правовідносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами.

Основні елементи системи міжнародного права:

1. **Принципи міжнародного права.** Основоположні керівні засади, що визначають зміст і напрямок міжнародно-правового регулювання.

До основних принципів належать:

- Суверенна рівність держав.
- Незастосування сили або загрози силою.
- Невтручання у внутрішні справи держав.
- Мирне вирішення міжнародних спорів.
- Поважання прав людини.
- Самовизначення народів.
- Добросовісне виконання міжнародних зобов'язань (*pacta sunt servanda*).

2. **Норми міжнародного права.** Конкретні правила поведінки, що визначають права та обов'язки суб'єктів міжнародного права.

Види норм:

– **Імперативні (*jus cogens*)** – обов'язкові норми, що не можуть бути скасовані за домовленістю сторін (наприклад, заборона геноциду, рабства, агресії).

– **Диспозитивні** – дозволяють суб'єктам самостійно визначати свої права та обов'язки в межах договорів.

3. **Суб'єкти міжнародного права.** Особи та організації, що можуть бути носіями міжнародних прав і обов'язків.

Основними суб'єктами є:

- **Держави** – основні та первинні суб'єкти.
- **Міжнародні організації** (ООН, ЄС, НАТО, СОТ).
- **Нації та народи, що борються за незалежність** (право на самовизначення).
- **Фізичні особи** (у міжнародному кримінальному праві – відповідальність за міжнародні злочини).

– **Транснаціональні корпорації** (у сфері міжнародного економічного права).

4. **Джерела міжнародного права.** Офіційні форми вираження міжнародно-правових норм.

Основні джерела:

– **Міжнародні договори** (двосторонні, багатосторонні, універсальні, регіональні).

– **Міжнародний звичай** (загальноприйнята практика, визнана правом).

– **Загальні принципи права** (що застосовуються в міжнародній та національних правових системах).

– **Рішення міжнародних судових органів** (Міжнародний суд ООН, ЄСПЛ).

– **Акти міжнародних організацій** (резолуції, декларації ООН).

5. **Інститути міжнародного права**

Сукупність норм, що регулюють конкретні групи міжнародних відносин:

– **Дипломатичне та консульське право** (правовий статус дипломатів).

– **Право міжнародних договорів** (укладання, дія та припинення договорів).

– **Міжнародне морське право** (правовий режим морських просторів).

– **Міжнародне економічне право** (торгівля, інвестиції).

– **Міжнародне кримінальне право** (відповідальність за воєнні злочини).

6. **Галузі міжнародного права.** Основні сфери правового регулювання:
- **Міжнародне гуманітарне право** – захист цивільного населення під час збройних конфліктів.
 - **Міжнародне екологічне право** – охорона довкілля.
 - **Міжнародне авіаційне та космічне право** – використання повітряного та космічного простору.
 - **Міжнародне трудове право** – захист прав працівників.

Система міжнародного права є комплексною структурою, що складається з принципів, норм, суб'єктів, джерел, інститутів і галузей. Вона забезпечує правове регулювання міжнародних відносин та сприяє розвитку співпраці між державами й міжнародними організаціями.

Практичне заняття 2. Суб'єкти міжнародного права (2 год.)

1. Поняття та види суб'єктів міжнародного права.
2. Держава – основний суб'єкт міжнародного права. Особливості правосуб'єктності держав. Правове регулювання питань юрисдикції, імунітету і міжнародно-правового визнання. Види держав.
3. Правосуб'єктність міжнародних організацій.
4. Правосуб'єктність народів, націй, що борються за свою незалежність і визнані такими.
5. Правосуб'єктність державоподібних утворень.
6. Правове становище юридичних осіб у міжнародному публічному праві, міжнародна юридична особа.
7. Правосуб'єктність фізичних осіб.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми.	1
2.	Здійснити опис окремих суб'єктів міжнародних відносин	1
3.	Описати правовий статус кожного суб'єкта міжнародного права	1
4.	Написати доповідь на окреме питання	1
5.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	5

Поняття суб'єктів міжнародного права

Суб'єкти міжнародного права — це носії міжнародних прав і обов'язків, які беруть участь у міжнародних правовідносинах і мають міжнародну правосуб'єктність. Вони можуть укладати міжнародні договори, виступати перед міжнародними судовими органами, брати участь у розв'язанні міжнародних спорів та відповідати за порушення норм міжнародного права.

Основні ознаки суб'єктів міжнародного права:

Міжнародна правосуб'єктність – здатність мати міжнародні права та обов'язки. Автономність волевиявлення – самостійність у прийнятті міжнародних рішень.

Право на участь у міжнародних відносинах – можливість взаємодіяти з іншими суб'єктами міжнародного права.

Визнання іншими суб'єктами міжнародного права – офіційне або фактичне визнання міжнародним співтовариством.

Види суб'єктів міжнародного права

Суб'єкти міжнародного права поділяються на первинні (держава) та похідні (міжнародні організації, нації, фізичні особи тощо).

1. Держави як основний суб'єкт міжнародного права

Держава є головним та первинним суб'єктом міжнародного права, оскільки саме держави є головними творцями міжнародних норм і мають повну правосуб'єктність.

Ознаки держави як суб'єкта міжнародного права:

- Постійне населення.
- Чітко визначена територія.
- Суверенітет. Держава має верховенство всередині країни та незалежність у міжнародних відносинах.
- Здатність вступати у міжнародні відносини.
- Правосуб'єктність держави включає:
 - Трактатну правоздатність (можливість укладати міжнародні договори).
 - Дипломатичну правоздатність (право на міжнародне представництво).
 - Деліктоздатність (можливість нести відповідальність за міжнародні правопорушення).

Спеціальні категорії держав:

- Федеративні держави (наприклад, США, Німеччина) – міжнародну правосуб'єктність мають як федерація, так і окремі суб'єкти (обмежено).
- Нейтральні держави (наприклад, Швейцарія) – мають особливий міжнародно-правовий статус.

Держави, що перебувають у стані розпаду або конфлікту (наприклад, розпад СРСР) – питання міжнародної правосуб'єктності залежить від визнання міжнародним співтовариством.

2. Міжнародні організації як суб'єкти міжнародного права

Міжнародні організації є похідними суб'єктами міжнародного права, оскільки їхня правосуб'єктність визначається державами-учасниками.

Ознаки міжнародних організацій:

- Утворюються на основі міжнародного договору.
- Мають постійні органи управління.
- Функціонують у визначеній сфері міжнародного співробітництва.
- Мають певну правосуб'єктність (залежно від установчих документів).

Види міжнародних організацій:

- Універсальні (ООН, ВООЗ, ЮНЕСКО) – діють у глобальному масштабі.
- Регіональні (ЄС, НАТО, Рада Європи) – обмежені географічним простором.
- Спеціалізовані (МВФ, СОТ) – займаються окремими питаннями.

Правосуб'єктність міжнародних організацій включає можливість укладати договори, брати участь у міжнародних відносинах та мати представництва.

3. Нації та народи, що борються за самовизначення

Право на самовизначення є загальноновизнаним у міжнародному праві (ст. 1 Статуту ООН).

Правовий статус націй та народів, що борються за незалежність:

Можуть створювати національно-визвольні рухи.

Можуть отримати міжнародне визнання як сторони конфлікту.

Мають право на створення незалежної держави.

Приклади: Палестина, Західна Сахара, Курдистан.

4. Фізичні особи як суб'єкти міжнародного права

Хоча традиційно фізичні особи не визнавалися суб'єктами міжнародного права, сучасні тенденції підтверджують їхню правосуб'єктність.

Фізичні особи як суб'єкти міжнародного права мають:

Міжнародно-правові права (право на звернення до Європейського суду з прав людини).

Міжнародно-правові обов'язки (можуть бути притягнуті до відповідальності за міжнародні злочини).

Індивідуальна кримінальна відповідальність:

За злочини проти людяності, геноцид, воєнні злочини (Міжнародний кримінальний суд).

Притягнення до відповідальності у спеціальних трибуналах (Нюрнберзький, Гаазький трибунали).

5. Транснаціональні корпорації та інші недержавні актори

Сучасні тенденції міжнародного права визнають, що великі транснаціональні корпорації (ТНК) мають певну міжнародну правосуб'єктність.

ТНК можуть: укладати міжнародні контракти, відповідати за порушення норм міжнародного економічного права (зокрема, екологічних стандартів, трудових прав), бути суб'єктами інвестиційного арбітражу. Приклади: Google, Apple, ExxonMobil, Nestlé.

Суб'єкти міжнародного права – це держави, міжнародні організації, нації, фізичні особи та недержавні актори, що мають міжнародні права та обов'язки. Держави залишаються основними суб'єктами, але з розвитком міжнародних норм зростає роль міжнародних організацій, народів, що борються за незалежність, а також фізичних осіб та транснаціональних корпорацій.

Практичне заняття 3. Відповідальність у міжнародному праві (2 год.)

1. Поняття та юридична природа міжнародної відповідальності.
2. Підстави міжнародної відповідальності.
3. Класифікація міжнародних правопорушень.
4. Види і форми міжнародної відповідальності.
5. Санкції і контрзаходи в міжнародному праві.
6. Порядок притягнення до міжнародної відповідальності.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних особливостей міжнародної відповідальності	1
3.	Описати підстави міжнародної відповідальності	1
4.	Написати доповідь на тему «Санкції і контрзаходи в	1

	міжнародному праві»	
5.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	5

1. Поняття міжнародної відповідальності

Міжнародна відповідальність — це юридичний інститут міжнародного права, який передбачає настання негативних правових наслідків для суб'єкта міжнародного права (держави, міжнародної організації або фізичної особи) у разі порушення міжнародно-правових норм.

Цей інститут ґрунтується на принципі "pacta sunt servanda" (договори мають виконуватися) та принципі міжнародної законності, що передбачає відповідальність за порушення міжнародних зобов'язань.

2. Юридична природа міжнародної відповідальності

Міжнародна відповідальність має комплексний характер і відрізняється від національно-правової відповідальності наступними особливостями:

1. Міжнародно-правовий характер. Виникає на основі норм міжнародного права, а не внутрішнього законодавства. Встановлюється на рівні міждержавних чи міжнародних механізмів.

2. Застосовується до суб'єктів міжнародного права. Основними суб'єктами є держави та міжнародні організації. Фізичні особи можуть бути відповідальними лише в межах міжнародного кримінального права (наприклад, за геноцид, воєнні злочини). Настає за порушення міжнародних зобов'язань

3. Відповідальність виникає при порушенні міжнародного договору, звичаєвої норми або інших міжнародних зобов'язань. Включає як матеріальну (компенсації, реституції), так і нематеріальну (дипломатичні заходи, санкції) відповідальність. Колективний механізм реалізації

4. Здійснюється через міжнародні суди (Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, арбітражні трибунали).

5. Залучаються міжнародні організації (ООН, Рада Європи) та спеціальні трибунали.

Принцип об'єктивної відповідальності

6. Настає незалежно від вини суб'єкта, якщо встановлено сам факт порушення міжнародного зобов'язання.

Наприклад, у випадку екологічного забруднення, навіть якщо держава не мала наміру порушувати міжнародні норми, вона може бути відповідальною.

Підстави міжнародної відповідальності

Міжнародна відповідальність виникає лише за наявності певних юридичних підстав, які свідчать про факт порушення міжнародного зобов'язання та визначають правові наслідки цього порушення.

1. Загальне поняття підстав міжнародної відповідальності

Підстави міжнародної відповідальності – це юридичні та фактичні обставини, за яких суб'єкт міжнародного права (держава, міжнародна організація, фізична особа) підлягає відповідальності за вчинене міжнародно-протиправне діяння.

Основні елементи підстав міжнародної відповідальності:

1. Наявність міжнародно-правового зобов'язання

Держава або міжнародна організація повинні мати міжнародне зобов'язання, встановлене договором, звичаєм або загальновизнаними принципами міжнародного права. Міжнародно-протиправне діяння. Дія або бездіяльність, яка

порушує міжнародне зобов'язання та спричиняє правові наслідки. Прямий причинно-наслідковий зв'язок між діянням і порушенням

2. Порушення повинно бути безпосередньо пов'язане з діянням суб'єкта міжнародного права. Протиправність діяння

3. Повинно бути порушення норми міжнародного права, тобто держава чи інший суб'єкт діяв у спосіб, що суперечить міжнародним зобов'язанням.

Відсутність обставин, що виключають відповідальність

4. Якщо держава доведе, що дія була вимушеною (форс-мажор, необхідність самозахисту), відповідальність може не наставати.

2. Класифікація підстав міжнародної відповідальності

Підстави міжнародної відповідальності поділяються на матеріальні (фактичні) та юридичні (правові).

1) Матеріальні (фактичні) підстави

Матеріальні підстави – це конкретні дії або бездіяльність, які становлять міжнародно-протиправне діяння.

До них належать:

- Агресія або збройний напад (незаконне використання сили проти іншої держави).

- Анексія території (незаконне приєднання території іншої держави).

- Економічні санкції, що суперечать міжнародному праву (блокада без санкції ООН).

- Воєнні злочини (геноцид, тортури, масові вбивства).

- Екологічні правопорушення (забруднення міжнародних вод, ядерні випробування).

- Недотримання міжнародних договорів (невиконання фінансових чи торгових зобов'язань).

2) Юридичні (правові) підстави

Юридичні підстави – це джерела міжнародного права, які визначають відповідальність за порушення норм міжнародного права.

Основні юридичні підстави:

1. Міжнародні договори та конвенції. Якщо держава порушує умови міжнародного договору, вона несе відповідальність. Наприклад: Порушення Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Порушення Паризької кліматичної угоди.

2. Міжнародний звичай. Якщо порушення суперечить загально визнаній міжнародній практиці, держава може бути визнана відповідальною. Наприклад, принципи заборони агресії або непорушності кордонів. Загальні принципи міжнародного права. Наприклад, принцип "pacta sunt servanda" (договори мають виконуватися) або принцип відповідальності за екологічну шкоду.

3. Рішення міжнародних судів і трибуналів. Судові рішення створюють прецедент і можуть бути підставою для відповідальності. Наприклад, рішення Міжнародного суду ООН щодо порушення державного суверенітету. Акти міжнародних організацій. Наприклад, резолюції Ради Безпеки ООН можуть вимагати відповідальності за агресію або порушення міжнародного миру.

3. Особливі підстави відповідальності

1) Відповідальність держави. Настає за порушення міжнародних зобов'язань перед іншими державами або міжнародними організаціями. Наприклад: Незаконна анексія Криму росією у 2014 році. Використання хімічної зброї (Сирія, 2018).

2) Відповідальність міжнародних організацій. Настає за неправомірні дії міжнародних організацій або їхніх органів. Наприклад, діяльність миротворчих місій ООН, що призвела до порушень прав людини.

3) Індивідуальна кримінальна відповідальність. Покладається на фізичних осіб, які вчинили міжнародні злочини. Наприклад, судові процеси в Міжнародному кримінальному суді (Гаага) щодо військових злочинців у Югославії.

4. Обставини, що виключають міжнародну відповідальність

В окремих випадках держава або суб'єкт міжнародного права може уникнути відповідальності, якщо порушення було вчинене за певних обставин.

До таких обставин належать:

1. Згода постраждалої сторони. Якщо держава дала згоду на певні дії, вони не вважаються порушенням (наприклад, військова присутність за згодою держави).

2. Самооборона. Відповідно до статті 51 Статуту ООН, держава має право на самооборону у випадку збройного нападу.

3. Форс-мажор. Дії, спричинені природними катастрофами, війною або іншими неконтрольованими обставинами, можуть виключати відповідальність.

4. Необхідність. Якщо дія була необхідною для захисту основних інтересів держави або міжнародного порядку.

5. Контрзаходи. Якщо одна держава вживає заходів у відповідь на попереднє міжнародне правопорушення іншої держави.

Підстави міжнародної відповідальності включають матеріальні (фактичні дії або бездіяльність) та юридичні (норми міжнародного права, що визначають відповідальність). Відповідальність настає лише за умови порушення міжнародного зобов'язання, наявності причинно-наслідкового зв'язку та відсутності обставин, що виключають відповідальність.

3. Види міжнародної відповідальності

1) Відповідальність держави. Настає за порушення норм міжнародного права, які регулюють відносини між державами.

Форми відповідальності держави:

- Матеріальна відповідальність (компенсація, репарації, реституція).
- Політична відповідальність (вибачення, гарантії неповторення).
- Санкції (економічні, дипломатичні, військові заходи).

Приклади: Репарації Німеччини після Другої світової війни. Компенсації за екологічні катастрофи (наприклад, у справі про аварію танкера "Eхxon Valdez").

2) Відповідальність міжнародних організацій. Виникає при порушенні міжнародних зобов'язань (наприклад, якщо міжнародна організація несе відповідальність за дії миротворчих місій). Включає фінансові компенсації, зміни в політиці організації.

Приклад: Відповідальність ООН за бездіяльність під час геноциду в Руанді 1994 р.

3) Індивідуальна міжнародно-правова відповідальність. Настає щодо фізичних осіб за скоєння міжнародних злочинів. Реалізується через міжнародні трибунали (Нюрнберзький трибунал, Гаазький трибунал, Міжнародний кримінальний суд).

Види злочинів:

- Геноцид (Руанда, Голокост).
- Злочини проти людяності (Агресія, тортури, депортації).

- Воєнні злочини (порушення Женевських конвенцій).

Приклад: Судові процеси над керівниками Югославії та Руанди в Міжнародному трибуналі.

4. Форми міжнародної відповідальності

Форми відповідальності поділяються на матеріальні та нематеріальні.

1) Матеріальні форми відповідальності

Репарації – грошові виплати або компенсації (наприклад, репарації Німеччини після Другої світової війни).

Реституція – повернення незаконно відібраних територій, майна (наприклад, повернення культурних цінностей).

Субституція – надання еквівалентного відшкодування замість реституції.

2) Нематеріальні форми відповідальності

Декларативні акти (вибачення, визнання порушення).

Гарантії неповторення (запевнення у дотриманні норм у майбутньому).

Санкції (дипломатичні, економічні, військові заходи).

Приклад: Офіційні вибачення Канади перед корінними народами за колоніальну політику.

5. Реалізація міжнародної відповідальності

Основні механізми реалізації:

1. Міжнародні суди та трибунали

- Міжнародний суд ООН (розглядає спори між державами).
- Міжнародний кримінальний суд (розглядає справи про воєнні злочини, злочини проти людяності).
- Європейський суд з прав людини (захист прав людини).
- Міжнародні санкції та контрзаходи

2. Економічні санкції (замороження активів, заборона торгівлі).

- Політичні заходи (дипломатична ізоляція).
- Військові заходи (миротворчі операції, блокади).
- Міжнародне арбітражне вирішення спорів

3. Укладення мирових угод через посередництво міжнародних організацій.

Врегулювання інвестиційних спорів через Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID).

Міжнародна відповідальність є важливим інститутом міжнародного права, що забезпечує виконання міжнародних норм і санкціонує порушення. Вона має комплексний характер, охоплюючи відповідальність держав, міжнародних організацій та фізичних осіб. Реалізується через різні механізми – судові рішення, санкції, репарації, що сприяє дотриманню міжнародного правопорядку.

Класифікація міжнародних правопорушень

Міжнародні правопорушення — це дії або бездіяльність суб'єктів міжнародного права, які порушують міжнародно-правові норми та тягнуть за собою міжнародну відповідальність.

Вони класифікуються за різними критеріями: за ступенем тяжкості, за суб'єктами, за характером порушення та за наслідками.

1. Класифікація за ступенем тяжкості

Згідно з доктриною міжнародного права та проектом статей Комісії міжнародного права ООН про відповідальність держав, виділяють два основні види міжнародних правопорушень:

1.1. Міжнародні злочини (імперативні порушення, jus cogens)

Це найтяжчі порушення міжнародного права, що загрожують міжнародному миру, безпеці та основоположним правам людини.

Приклади міжнародних злочинів:

- Агресія – незаконне застосування сили проти іншої держави.
- Геноцид – навмисне знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи.
- Воєнні злочини – порушення законів та звичаїв ведення війни (наприклад, масові вбивства цивільних осіб, застосування забороненої зброї).
- Злочини проти людяності – систематичні атаки на цивільне населення (тортури, депортації, рабство).
- Апартеїд – політика расової дискримінації та утисків.

Характерні риси:

- Порушують загальновизнані норми *jus cogens*.
- Викликають колективну відповідальність міжнародного співтовариства.
- Передбачають індивідуальну відповідальність осіб.

1.2. Звичайні міжнародні правопорушення

Це порушення міжнародних зобов'язань, які не мають загрозового характеру для всієї міжнародної спільноти, але тягнуть за собою відповідальність перед постраждалою стороною.

Приклади: порушення міжнародних договорів, незаконний вилов природних ресурсів у територіальних водах іншої держави, втручання у внутрішні справи іншої держави (економічний тиск, політичне втручання), порушення прав дипломатичних представників (наприклад, напад на посольство).

Характерні риси:

- Несуть відповідальність лише перед постраждалою державою чи організацією.
- Вирішуються через дипломатичні переговори, судові інстанції або арбітраж.

2. Класифікація за суб'єктом правопорушення

2.1. Державні правопорушення

- Здійснюються державами як юридичними суб'єктами.
- Можуть включати агресію, невиконання міжнародних договорів, економічні санкції, що суперечать нормам СОТ.

2.2. Індивідуальні міжнародні правопорушення

- Вчиняються фізичними особами або групами осіб (наприклад, воєнні злочини, тероризм).
- Відповідальність встановлюється через міжнародні суди (Міжнародний кримінальний суд, трибунали ООН).

2.3. Правопорушення міжнародних організацій

Виникають у випадку, коли міжнародна організація порушує міжнародні зобов'язання (наприклад, невиконання резолюцій ООН, неправомірні дії миротворчих місій).

3. Класифікація за характером порушення

3.1. Порушення норм договірної міжнародного права

Виникають при невиконанні або неналежному виконанні міжнародних угод. Наприклад, порушення Паризької кліматичної угоди або Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

3.2. Порушення норм міжнародного звичаєвого права

Виникають при недотриманні ustalених норм міжнародної практики. Наприклад, незаконне захоплення території без формальної війни.

3.3. Порухення імперативних норм (jus cogens)

Найтяжчі злочини проти міжнародної безпеки та гуманності.

4. Класифікація за наслідками

4.1. Правопорушення, що тягнуть матеріальну відповідальність

Викликають фінансові втрати або руйнування. Наприклад, компенсація за екологічні катастрофи, репарації після воєнних конфліктів.

4.2. Політичні правопорушення

Включають порушення дипломатичних відносин, втручання у внутрішні справи держави. Наприклад, незаконне визнання сепаратистських утворень.

4.3. Військові правопорушення

Порушення законів ведення війни, зокрема Женевських конвенцій. Наприклад, бомбардування цивільних об'єктів.

5. Класифікація за об'єктом правопорушення

5.1. Правопорушення проти міжнародного миру та безпеки

Агресія, збройні конфлікти, загроза застосування сили. Приклад: напад російської федерації на Україну у 2022 році.

5.2. Правопорушення проти прав людини

Геноцид, дискримінація, торгівля людьми. Приклад: порушення прав етнічних меншин у певних країнах.

5.3. Правопорушення у сфері економічного права

Порушення норм СОТ, економічні санкції, що суперечать міжнародному праву. Приклад: торговельні війни між США та Китаєм.

5.4. Правопорушення у сфері міжнародного екологічного права

Забруднення міжнародних вод, незаконна вирубка лісів. Приклад: забруднення Мексиканської затоки через аварію на нафтовій платформі BP.

Міжнародні правопорушення класифікуються за різними критеріями: ступенем тяжкості (міжнародні злочини та звичайні правопорушення), суб'єктами (держави, міжнародні організації, фізичні особи), характером порушення (договірні, звичаєві, імперативні) та наслідками (матеріальні, політичні, військові). Ця класифікація допомагає визначити механізми відповідальності та шляхи вирішення міжнародних спорів.

Санкції і контрзаходи в міжнародному праві

Санкції та контрзаходи є механізмами міжнародного права, що застосовуються для примусу суб'єктів міжнародного права (держав, міжнародних організацій, фізичних осіб) до виконання міжнародних зобов'язань або як реакція на міжнародні правопорушення.

1. Санкції в міжнародному праві

1.1. Поняття санкцій

Санкції – це примусові заходи, що застосовуються міжнародним співтовариством або окремими державами до порушника норм міжнародного права. Вони можуть бути як колективними (ООН, ЄС, регіональні організації), так і односторонніми (запроваджені окремими державами).

1.2. Види міжнародно-правових санкцій

1) Політичні санкції. Дипломатичний тиск на державу-правопорушника. Приклади:

– Розрив або обмеження дипломатичних відносин (наприклад, відкликання послів).

- Виключення держави з міжнародних організацій (наприклад, виключення росії з Ради Європи у 2022 році).

- Заборона на участь у міжнародних заходах (наприклад, відсторонення росії та Білорусі від спортивних подій).

2) Економічні санкції. Обмеження економічної діяльності з державою-правопорушником.

Форми:

- Торговельні ембарго – заборона на експорт чи імпорт певних товарів (наприклад, санкції ЄС проти Ірану через ядерну програму).

- Фінансові санкції – блокування активів, заборона інвестицій (замороження рахунків російських банків у 2022 році).

- Обмеження доступу до міжнародних фінансових ринків (наприклад, відключення російських банків від SWIFT).

3) Військові санкції. Обмежені військові заходи, спрямовані на стримування агресора.

Форми:

- Заборона на постачання зброї (наприклад, ембарго на постачання зброї до КНДР).

- Миротворчі операції під егідою ООН.

- Військові місії для захисту населення або забезпечення миру (наприклад, НАТО в Косово).

4) Персональні санкції. Санкції, спрямовані на конкретних осіб, які причетні до міжнародних злочинів або порушень прав людини. Приклади:

- Візові обмеження (заборона на в'їзд до країн ЄС, США тощо).

- Замороження активів (наприклад, активи російських олігархів у країнах ЄС).

- Кримінальне переслідування (наприклад, ордер Міжнародного кримінального суду на арешт володимира путіна у 2023 році).

5) Гуманітарні санкції. Застосовуються у відповідь на масові порушення прав людини (геноцид, військові злочини, репресії). Приклади:

- Санкції проти режиму Асада в Сирії через використання хімічної зброї.

- Блокування рахунків лідерів військових переворотів (наприклад, у М'янмі).

1.3. Організації, що накладають санкції

- ООН (Санкції Ради Безпеки – головний міжнародний механізм).

- Європейський Союз (санкції ЄС проти Росії, Ірану, Північної Кореї).

- США (односторонні санкції OFAC – Управління з контролю за іноземними активами).

- Група семи (G7) (координація санкцій).

2. Контрзаходи в міжнародному праві

2.1. Поняття контрзаходів

Контрзаходи – це дії, вжиті державою, що постраждала від міжнародного правопорушення, з метою змусити правопорушника припинити незаконні дії та компенсувати завдану шкоду. Контрзаходи є обмеженими відповідями на правопорушення, що не досягають рівня збройної агресії (тобто не є актом війни).

2.2. Види контрзаходів

1) Дипломатичні контрзаходи

Відкликання дипломатичних представників. Розірвання або обмеження двосторонніх відносин.

2) Економічні контрзаходи

Запровадження відповідних мит, ембарго або обмежень на торгівлю. Наприклад, введення Китаєм відповідних мит проти США у торговельній війні 2018–2020 років.

3) *Фінансові контрзаходи.* Блокування активів держави-правопорушника. Наприклад, конфіскація російських державних активів у ЄС та США після 2022 року.

4) *Симетричні контрзаходи.* Дзеркальні заходи у відповідь (наприклад, вислання дипломатів у відповідь на аналогічні дії іншої держави).

5) *Обмеження співробітництва.* Припинення спільних наукових, військових або інвестиційних програм. Наприклад, виключення Росії з міжнародних наукових проєктів (CERN, Європейське космічне агентство).

2.4. Обмеження на застосування контрзаходів

Контрзаходи повинні відповідати міжнародному праву, тобто:

- Бути пропорційними (не перевищувати рівень порушення).
- Не зачіпати права людини (наприклад, гуманітарна допомога не може бути обмежена).
- Не включати збройну силу (не можна відповідати агресією на економічне правопорушення).

Санкції та контрзаходи є важливими інструментами міжнародного права для забезпечення дотримання норм та примусу до їх виконання. Санкції – це колективні заходи, які застосовуються міжнародною спільнотою для покарання порушника, тоді як контрзаходи – це відповідні заходи, які постраждала держава може застосувати самостійно. Обидва механізми спрямовані на підтримку міжнародного порядку без застосування військової сили.

Практичне заняття 4. Територія в міжнародному праві (2 год.)

1. Поняття і значення території у міжнародному праві.
2. Державна територія.
3. Міжнародна територія.
4. Територія з особливим міжнародним режимом: демілітаризовані зони, нейтралізовані зони.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних особливостей територій з особливим міжнародним режимом	1
3.	Описати елементи системи міжнародного права	1
4.	Написати доповідь на обрану тему	1
5.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	5

Територія в міжнародному праві – це частина земної поверхні, що має певний правовий режим і належить суб'єктам міжнародного права або перебуває у спільному використанні міжнародного співтовариства.

Територія є важливим елементом державного суверенітету, оскільки саме на ній держава здійснює свою юрисдикцію. Водночас міжнародне право визначає категорії територій, що регулюються спеціальними правовими нормами.

2. Види територій у міжнародному праві

У міжнародному праві території поділяються на:

- Території, що перебувають під суверенітетом держав
- Території з міжнародно-правовим статусом (нейтральні, спірні тощо)
- Території, що не підпадають під суверенітет будь-якої держави

1. Території, що перебувають під суверенітетом держав

1.1. Державна територія

Це територія, на яку повністю поширюється суверенітет держави. До її складу входять:

- Суходіл – природні межі держави, включаючи гори, річки, ліси тощо.
- Внутрішні води – річки, озера, канали, затоки, що знаходяться в межах державного кордону.
- Територіальне море – 12 морських миль від узбережжя (Конвенція ООН з морського права, 1982).
- Повітряний простір – вертикальна проекція над суходолом і територіальним морем.

Держава має виключне право на управління, використання ресурсів і встановлення законів у межах своєї території.

1.2. Виняткові економічні зони та континентальний шельф

- Виняткова економічна зона (ВЕЗ) – до 200 морських миль, у якій держава має особливі права на використання природних ресурсів (рибальство, енергетичні ресурси).
- Континентальний шельф – підводне продовження суходолу держави, на яке вона має право розробки природних ресурсів.

Приклад: конфлікти між Китаєм та іншими країнами за морські ресурси в Південно-Китайському морі.

1.3. Окуповані території

Частини території, що перебувають під тимчасовим військовим контролем іншої держави. Окупація не означає передачу суверенітету. Регулюється нормами міжнародного гуманітарного права (Женевські конвенції). Приклад: Ізраїльська окупація Палестинських територій, тимчасова окупація території України росією.

2. Території з міжнародно-правовим статусом

2.1. Нейтральні території

Території, які за міжнародними договорами не можуть бути використані у військових цілях. Приклад: Швейцарія є постійно нейтральною державою з 1815 р.

2.2. Спирні території

Території, на які претендують дві або більше держави. Вирішуються дипломатичними переговорами або міжнародними судами. Приклади: Нагірний Карабах (конфлікт між Вірменією та Азербайджаном), Косово (проголошена незалежність від Сербії, але не всіма визнана).

2.3. Міжнародні території

Території, що не належать жодній державі, але використовуються на основі міжнародних угод. Приклад: Антарктида (регулюється Антарктичним договором 1959 року, забороняє військову діяльність і видобуток ресурсів).

3. Території, що не підпадають під суверенітет будь-якої держави

3.1. Антарктида

Відповідно до Антарктичного договору (1959) жодна держава не може заявляти суверенітет над цією територією. Дозволені лише наукові дослідження.

3.2. Світовий океан (відкрите море)

Відкрите море не належить жодній державі. Регулюється Конвенцією ООН з морського права (1982). Використання можливе для судноплавства, рибальства та наукових досліджень.

3.3. Космічний простір

Не може бути об'єктом державного суверенітету (Договір про космос, 1967). Використовується тільки в мирних цілях.

3.4. Міжнародні протоки і канали

Протоки, що з'єднують частини відкритого моря, мають міжнародний статус.

Приклади: Гібралтарська протока. Суецький канал (Єгипет, міжнародне судноплавство). Панамський канал (глобальна торгівля).

Територія в міжнародному праві поділяється на суверенні території держав, території з особливим міжнародно-правовим статусом (спірні, нейтральні, міжнародні) та території, що не підпадають під суверенітет (Антарктида, відкрите море, космос). Їхній правовий режим визначається міжнародними договорами, звичаями та рішеннями міжнародних судів.

Практичне заняття 5. Право міжнародних договорів (2 год.)

1. Поняття і джерела права міжнародних договорів.
2. Стадії укладання договорів.
3. Дія і застосування договорів.
4. Підстави та види недійсності міжнародних договорів.
5. Припинення і призупинення дії договорів.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних стадій укладення міжнародних договорів	1
3.	Описати істотні та факультативні умови міжнародних договорів	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	4

1. Поняття і джерела права міжнародних договорів

Право міжнародних договорів – це сукупність норм, що регулюють укладання, виконання, тлумачення, припинення та недійсність міжнародних договорів.

Джерела: Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969) – основний міжнародний документ. Міжнародні звичаї. Рішення міжнародних судів (наприклад, Міжнародного суду ООН).

2. Стадії укладання договорів

- Підготовка та переговори – узгодження положень між сторонами.
- Підписання – підтвердження узгодженого тексту договору.
- Ратифікація, прийняття або затвердження – офіційне схвалення договору державою згідно з її внутрішніми процедурами.
- Обмін ратифікаційними грамотами або депонування – формальна передача документів.
- Набрання чинності – договір стає юридично обов'язковим.

3. Дія і застосування договорів

Договори діють лише між державами, які їх ратифікували, якщо не передбачено інше.

Територіальна дія – зазвичай поширюється на всю територію держави, якщо немає обмежень.

Часова дія – договір діє з моменту набрання чинності до припинення.

Застосування – договори можуть мати пряму дію або потребувати імплементації у національне законодавство.

4. Підстави та види недійсності міжнародних договорів

Підстави недійсності:

- Невідповідність *jus cogens* (імперативним нормам міжнародного права).
- Підписання під примусом або загрозою сили (ст. 51-52 Віденської конвенції).
- Обман, підкуп або корупція представників держави.
- Грубе порушення внутрішнього права при укладанні договору (якщо воно є очевидним).

Види недійсності:

- Абсолютна недійсність – договір є нікчемним (наприклад, порушує *jus cogens*).
- Відносна недійсність – може бути анульована за ініціативою однієї зі сторін.

5. Припинення і призупинення дії договорів

Припинення договору:

- 1) За взаємною згодою сторін.
- 2) Закінчення строку дії договору.
- 3) Виконання всіх зобов'язань за договором.
- 4) Односторонній вихід, якщо це передбачено договором.
- 5) Фундаментальна зміна обставин (*clausula rebus sic stantibus*).
- 6) Порушення договору іншою стороною.
- 7) Зникнення чи зміна суб'єкта договору (розпад держави, зникнення міжнародної організації).

Призупинення дії договору:

- 1) Тимчасове припинення обов'язків через кризові ситуації.
- 2) Війна чи збройний конфлікт.
- 3) Тимчасове невиконання за взаємною згодою.

Практичне заняття 6. Дипломатичне і консульське право (2 год.)

1. Органи зовнішніх відносин держави і їх система.
2. Порядок призначення, структура і персонал дипломатичного представництва.
3. Привілеї та імунітети дипломатичного представництва.
4. Консульські представництва.
5. Дипломатичне право міжнародних організацій

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних органів зовнішніх зносин	1
3.	Описати функціонування дипломатичних та консульських установ	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	4

Органи зовнішніх відносин – це державні установи, що здійснюють дипломатичну та консульську діяльність, представляють державу на міжнародній арені, укладають міжнародні договори та захищають її інтереси.

Система органів зовнішніх відносин:

1) Глава держави (президент, монарх) – здійснює загальне керівництво зовнішньою політикою.

2) Уряд (Міністерство закордонних справ, МЗС) – координує дипломатичну діяльність, укладає договори, призначає послів.

3) Дипломатичні представництва (посольства, місії) – представляють державу за кордоном.

4) Консульські установи – займаються захистом прав громадян та економічними питаннями.

5) Постійні представництва при міжнародних організаціях (ООН, ЄС, НАТО).

Порядок призначення, структура і персонал дипломатичного представництва

Призначення дипломатичних представників:

– Посли та інші голови дипломатичних місій призначаються главою держави або урядом.

– Для початку роботи необхідно отримати агреман (згода приймаючої держави).

– Дипломати акредитуються при главі держави приймаючої країни.

Структура дипломатичного представництва:

– Голова місії (посол, повірений у справах).

– Дипломатичний персонал (радники, аташе, військові, економічні та культурні представники).

– Адміністративний і технічний персонал (секретарі, перекладачі).

– Обслуговуючий персонал (водії, охоронці).

Привілеї та імунітети дипломатичного представництва

Дипломатичні представництва користуються привілеями та імунітетами, визначеними Віденською конвенцією про дипломатичні зносини (1961).

Основні привілеї та імунітети:

- Недоторканність приміщень посольства – влада приймаючої країни не може входити без дозволу.
- Імунітет дипломатів від кримінальної, цивільної та адміністративної юрисдикції.
- Фінансові привілеї – звільнення від податків і мит.
- Свобода зв'язку – дипломатична пошта не підлягає перевірці.
- Особиста недоторканність – дипломати не можуть бути заарештовані чи затримані.

Консульські представництва

Консульські представництва – це установи, які займаються захистом громадян та юридичних осіб своєї країни за кордоном, а також розвитком економічних і культурних відносин.

Види консульських установ:

- Генеральне консульство – найбільше представництво з широкими повноваженнями.
- Консульство – обмежене представництво для обслуговування громадян.
- Віце-консульство – менша установа з обмеженими функціями.
- Консульське агентство – найменша форма представництва.

Функції консульських представництв:

- Захист громадян та юридичних осіб держави.
- Видача віз, паспортів, реєстрація актів цивільного стану.
- Нотаріальні дії та легалізація документів.
- Розвиток торговельних та економічних зв'язків.

Привілеї та імунітети консулів (згідно з Віденською конвенцією про консульські зносини, 1963):

- Обмежений імунітет (на відміну від дипломатів, консули можуть бути притягнуті до відповідальності за порушення законів приймаючої країни).
- Недоторканність консульських приміщень та архівів.

Дипломатичне право міжнародних організацій

Дипломатичне право міжнародних організацій регулює діяльність їхніх представництв, статус співробітників та відносини з державами-членами.

Правосуб'єктність міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО) – вони можуть мати постійні представництва та укладати міжнародні угоди.

Привілеї та імунітети міжнародних організацій (Конвенція про привілеї та імунітети ООН, 1946):

- Імунітет від юрисдикції держав (не можуть бути судово переслідувані).
- Недоторканність приміщень, архівів, комунікацій.
- Фінансові привілеї – звільнення від податків та мит.
- Спеціальний статус персоналу – дипломати міжнародних організацій мають обмежені імунітети, але не завжди прирівнюються до послів.

Приклад: Постійні представництва ООН у Нью-Йорку та Женеві, місії ЄС у державах-членах.

Практичне заняття 7. Право міжнародних організацій (2 год.)

1. Поняття, джерела права міжнародних організацій.

2. Міжнародні організації: поняття, види і функції.
3. Система ООН: організаційно-правова структура, компетенція.
4. Регіональні і субрегіональні міжнародні організації.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис найвпливовіших міжнародних організацій	1
3.	Описати систему ООН	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	5

1. Поняття, джерела права міжнародних організацій

Право міжнародних організацій – це галузь міжнародного права, що регулює правовий статус, діяльність, компетенцію та взаємодію міжнародних організацій з державами та іншими суб'єктами.

Джерела права міжнародних організацій:

- Статутні документи організацій (Статут ООН, Угода про ЄС, Північноатлантичний договір).
- Міжнародні договори (Конвенція про привілеї та імунітети ООН, 1946).
- Звичаєве міжнародне право (загальноприйнята практика).
- Резолюції міжнародних організацій (хоча не завжди обов'язкові, мають вплив на правозастосування).
- Рішення міжнародних судів (зокрема, Міжнародного суду ООН щодо правового статусу організацій).

2. Міжнародні організації: поняття, види і функції

Міжнародні організації – це об'єднання держав або інших суб'єктів міжнародного права, створені для координації спільних дій у певній сфері на основі міжнародного договору.

Види міжнародних організацій:

1. За географічним охопленням:
 - Універсальні (ООН, СОТ, МВФ) – діють на глобальному рівні.
 - Регіональні (ЄС, НАТО, ОАЕ) – охоплюють певний регіон.
2. За функціональною спрямованістю:
 - Політичні (ООН, ОБСЄ).
 - Економічні (СОТ, МВФ, Світовий банк).
 - Військово-політичні (НАТО, ОДКБ).
 - Гуманітарні та культурні (ЮНЕСКО, ВООЗ).

Функції міжнародних організацій:

- Миротворчі та безпекові (ООН, НАТО).
- Регулювання міжнародної торгівлі та фінансів (СОТ, МВФ).
- Захист прав людини (Рада Європи, ООН).
- Розвиток та технічна допомога (Світовий банк, ЮНІСЕФ).

3. Система ООН: організаційно-правова структура, компетенція

ООН – найбільша міжнародна організація, заснована у 1945 році для підтримки миру, безпеки та міжнародного співробітництва.

Організаційно-правова структура:

1. Головні органи ООН:

- 1) Генеральна Асамблея – представницький орган, ухвалює рекомендації, обирає Генерального секретаря.
- 2) Рада Безпеки – відповідальна за міжнародний мир і безпеку, має 15 членів (5 постійних – США, Великобританія, Франція, Китай, Росія).
- 3) Міжнародний суд ООН – вирішує спори між державами.
- 4) Економічна і соціальна рада (ЕКОСОП) – координує економічну та соціальну діяльність.
- 5) Секретаріат ООН – виконавчий орган, очолюється Генеральним секретарем.
- 6) Рада з опіки (фактично припинила діяльність у 1994 році).

2. Спеціалізовані установи ООН:

- 1) ВООЗ (охорона здоров'я).
- 2) ЮНЕСКО (освіта, культура, наука).
- 3) МВФ і Світовий банк (економічна стабільність і розвиток).

Компетенція ООН:

- 1) Забезпечення міжнародного миру та безпеки (миротворчі місії, санкції).
- 2) Захист прав людини (УВКБ ООН, Рада з прав людини).
- 3) Міжнародне економічне та соціальне співробітництво.
- 4) Боротьба з тероризмом, зміною клімату, гуманітарні місії.

4. Регіональні і субрегіональні міжнародні організації

Регіональні організації – це міжнародні організації, що об'єднують держави одного регіону для вирішення політичних, економічних, військових та соціальних питань.

Приклади регіональних міжнародних організацій:

- Європейський Союз (ЄС) – економічно-політичне об'єднання 27 європейських держав.
- НАТО – військово-політичний альянс для колективної оборони.
- Організація американських держав (ОАД) – політичне й економічне співробітництво країн Америки.
- Африканський Союз (АС) – політична та економічна інтеграція африканських держав.
- Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) – економічне та політичне співробітництво в Азії.

Субрегіональні організації об'єднують частину держав певного регіону для вирішення вузьких питань.

Приклади:

- МЕРКОСУР – економічний союз країн Південної Америки.
- Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) – економічна інтеграція арабських держав.
- Вишеградська група (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина) – політичне та економічне співробітництво.

Функції регіональних організацій:

- Економічна інтеграція (ЄС, МЕРКОСУР).
- Безпека та оборона (НАТО, ОДКБ).
- Захист прав людини (Рада Європи, ЄСПЛ).
- Розвиток міжнародної торгівлі (АСЕАН, ОАД).

Право міжнародних організацій регулює їхню діяльність, яка базується на статутних документах та міжнародних угодах. Міжнародні організації можуть бути універсальними (ООН) або регіональними (ЄС, НАТО) і виконують функції безпеки, економічного співробітництва та захисту прав людини. ООН є найважливішою міжнародною організацією з широкою компетенцією, що включає підтримку миру, гуманітарну допомогу та глобальний розвиток. Регіональні організації забезпечують інтеграцію на локальному рівні, наприклад, ЄС – у Європі, АСЕАН – в Азії.

Практичне заняття 8. Міжнародне право прав людини (2 год.)

1. Міжнародні стандарти прав і свобод людини.
2. Співробітництво держав у боротьбі з масовими порушеннями прав людини.
3. Колективні права народів і міжнародний механізм захисту цих прав.
4. Міжнародні механізми захисту прав людини.
5. Міжнародно-правові питання громадянства, захист прав дитини при вирішенні питання громадянства.
6. Поняття і категорії біженців.
7. Право притулку, його правове регулювання.
8. Правовий статус іноземних громадян.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних стандартів прав і свобод людини	1
3.	Описати елементи механізму захисту прав людини	1
4.	Написати доповідь на обрану тему	1
5.	Зробити презентацію на обрану тему	2
	Усього	6

1. Міжнародні стандарти прав людини – це сукупність загальновизнаних норм і принципів, що закріплюють основні права і свободи людини та встановлюють механізми їх захисту.

Основні джерела:

- Загальна декларація прав людини (1948) – базовий міжнародний документ.
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966).
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966).
- Регіональні документи (Європейська конвенція з прав людини, Американська конвенція з прав людини, Африканська хартія прав людини і народів).

Категорії прав людини:

- Громадянські та політичні права (право на життя, свободу слова, вибори).
- Економічні, соціальні та культурні права (право на працю, освіту, соціальний захист).

– Колективні (групові) права (право народів на самовизначення, збереження культури).

2. Співробітництво держав у боротьбі з масовими порушеннями прав людини
Держави співпрацюють у межах міжнародних організацій та механізмів, щоб запобігати масовим порушенням прав людини, таким як геноцид, етнічні чистки, воєнні злочини. Основні форми співробітництва:

– ООН – санкції, миротворчі операції, Міжнародний кримінальний суд.
– Рада Європи – Європейський суд з прав людини.
– Міжнародні трибунали (Нюрнберзький, трибунали щодо Югославії та Руанди).

– Глобальні ініціативи (програми захисту біженців, гуманітарна допомога, правозахисні організації).

Приклади: Санкції проти режимів, які порушують права людини (Північна Корея, Сирія, росія). Миротворчі місії ООН у Судані, Конго.

3. Колективні права народів і міжнародний механізм захисту цих прав

Колективні права народів – це права, що належать не окремим особам, а цілим народам або етнічним групам.

Основні колективні права:

- Право на самовизначення (закріплено у Статуті ООН).
- Право на збереження культурної, мовної та релігійної ідентичності.
- Право на природні ресурси та економічний розвиток.

Міжнародний механізм захисту:

- ООН (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації).
- Європейський суд з прав людини (справи про дискримінацію народів і меншин).
- Міжнародний суд ООН (розгляд справ між державами щодо порушень прав народів).

4. Міжнародні механізми захисту прав людини

Глобальні механізми:

- Рада з прав людини ООН (моніторинг, доповіді, резолюції).
- Міжнародний кримінальний суд (переслідує осіб за злочини проти людяності, геноцид).
- Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) (контроль за виконанням міжнародних стандартів).

Регіональні механізми:

- Європейський суд з прав людини (ухвалює обов'язкові рішення щодо держав-учасниць).
- Міжамериканський суд з прав людини.
- Африканська комісія з прав людини і народів.

5. Міжнародно-правові питання громадянства, захист прав дитини при вирішенні питання громадянства

Громадянство – це правовий зв'язок особи з державою, що визначає її права та обов'язки.

Основні міжнародні акти:

- Конвенція про скорочення безгромадянства (1961).

– Конвенція про права дитини (1989) – гарантує кожній дитині право на громадянство.

Принципи набуття громадянства:

- "Право крові" (jus sanguinis) – громадянство за походженням.
- "Право ґрунту" (jus soli) – громадянство за місцем народження.

Захист прав дитини щодо громадянства: заборона безгромадянства, автоматичне надання громадянства дітям біженців.

6. Поняття і категорії біженців

Біженці – це особи, які залишили свою країну через переслідування або збройний конфлікт.

Основні категорії біженців:

- Політичні біженці – переслідувані за політичні погляди.
- Воєнні біженці – вимушені покинути країну через війну.
- Економічні мігранти – особи, що шукають кращі умови життя (не вважаються біженцями за міжнародним правом).

Правовий статус:

- Визначається Конвенцією про статус біженців (1951).
- Забороняється примусове повернення біженців у країну, де їм загрожує небезпека (принцип невислання).

7. Право притулку, його правове регулювання

Право притулку – це право держави надавати іноземцям захист від переслідувань у їхній країні.

Види притулку:

- Тимчасовий притулок – надається на обмежений період у разі конфліктів.
- Політичний притулок – захист для осіб, які переслідуються за політичні погляди.

Правове регулювання:

- Загальна декларація прав людини (ст. 14).
- Конвенція про статус біженців (1951).
- Рішення Європейського суду з прав людини щодо мігрантів.

8. Правовий статус іноземних громадян

Іноземці – особи, які не є громадянами держави, у якій перебувають.

Категорії іноземців:

- Резиденти – постійно проживають у країні.
- Тимчасові відвідувачі – туристи, студенти, робітники.
- Біженці та особи без громадянства.

Права іноземців:

- Захист від дискримінації (Конвенція ООН про ліквідацію расової дискримінації).
- Право на судовий захист та звернення до міжнародних органів.
- Обмеження в політичних правах (наприклад, заборона брати участь у виборах).

Обов'язки: дотримання законів країни перебування, сплата податків відповідно до законодавства.

Правове регулювання:

- Віденська конвенція про консульські зносини (1963) – захист іноземців через консульські установи.

- Національне законодавство приймаючої держави.

Практичне заняття 9. Міжнародне гуманітарне право (2 год.)

1. Поняття та джерела міжнародного гуманітарного права (права збройних конфліктів).
2. Механізми забезпечення, захисту прав та свобод людини.
3. Учасники збройних конфліктів.
4. Захист жертв війни: основні положення.
5. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (The International Red Cross and Red Crescent Movement).
6. Право збройних конфліктів і миротворчі сили ООН.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних джерел міжнародного гуманітарного права	1
3.	Описати елементи механізму МГП	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	4

1. Поняття міжнародного гуманітарного права (МГП)

Міжнародне гуманітарне право (МГП), або право збройних конфліктів, – це система міжнародних норм, які регулюють ведення воєнних дій та захищають жертв збройних конфліктів, обмежуючи методи і засоби ведення війни.

Основні принципи МГП:

- Принцип розрізнення – заборона атак на цивільних осіб та обов'язок розрізняти комбатантів і некомбатантів.
- Принцип пропорційності – заборона використання зброї та методів, що спричиняють надмірні страждання.
- Принцип гуманності – захист осіб, які не беруть участі у воєнних діях (поранених, полонених, цивільних).
- Принцип військової необхідності – бойові дії повинні бути спрямовані лише на досягнення військової мети.

Джерела міжнародного гуманітарного права:

- 1) Женевські конвенції (1949 р.) – чотири конвенції, що регулюють захист військовополонених, поранених, цивільних осіб.
- 2) Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977, 2005 р.) – уточнюють норми щодо внутрішніх збройних конфліктів та методів ведення війни.
- 3) Гаазьке право (Гаазькі конвенції 1899 і 1907 рр.) – обмежує засоби та методи ведення війни.
- 4) Звичайне міжнародне гуманітарне право – принципи, що застосовуються незалежно від ратифікації договорів.

5) Рішення міжнародних трибуналів та судів (Міжнародний кримінальний суд, трибунали щодо Югославії, Руанди).

2. Механізми забезпечення, захисту прав та свобод людини

Міжнародні механізми захисту прав людини:

1. ООН та її органи

– Рада з прав людини ООН – здійснює моніторинг та ухвалює резолюції щодо порушень прав людини.

– Верховний комісар ООН з прав людини – координує діяльність з моніторингу та забезпечення прав людини.

– Міжнародний суд ООН – розглядає спори між державами щодо порушень прав людини.

2. Регіональні механізми:

– Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – ухвалює рішення щодо порушень Європейської конвенції з прав людини.

– Міжамериканський суд з прав людини, Африканський суд з прав людини і народів.

3. Спеціалізовані міжнародні трибунали:

– Міжнародний кримінальний суд (МКС) – переслідує осіб за злочини проти людяності, воєнні злочини та геноцид.

– Міжнародні трибунали (Руанда, Югославія) – судили військових злочинців.

4. Правозахисні організації:

Human Rights Watch, Amnesty International – проводять незалежний моніторинг та розслідування.

3. Учасники збройних конфліктів

Основні категорії учасників збройних конфліктів:

1. Комбатанти (законні учасники воєнних дій)

– Військовослужбовці регулярних армій.

– Бійці воєнізованих формувань, які підпорядковуються командуванню держави.

– Повстанці у випадку внутрішнього конфлікту (за певних умов).

2. Некомбатанти

– Медичний та духовний персонал армії.

– Журналісти, працівники гуманітарних місій.

– Незаконні комбатанти

3. Найманці (не мають права на статус військовополонених).

4. Терористичні угруповання.

4. Захист жертв війни: основні положення

Жертвами війни вважаються цивільні особи, поранені військові, військовополонені.

Основні гарантії захисту:

1. Женевські конвенції (1949):

Заборона нападів на цивільне населення.

Гарантії гуманного поводження з військовополоненими.

Захист шпиталів, медичних установ.

2. Додаткові протоколи (1977):

Заборона використання цивільного населення як "живого щита".

Особливий захист жінок і дітей у збройних конфліктах.

5. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця

Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця – глобальна гуманітарна організація, яка надає допомогу під час конфліктів, природних катастроф та гуманітарних криз.

Основні компоненти руху:

- Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) – координує гуманітарну допомогу у зонах збройних конфліктів.
- Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФЧХЧП) – реагує на природні катастрофи.
- Національні товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця – діють у межах окремих держав.

Основні функції:

- Захист військовополонених та поранених.
- Надання гуманітарної допомоги.
- Моніторинг дотримання Женевських конвенцій.

6. Право збройних конфліктів і миротворчі сили ООН

1. Миротворчі операції ООН

Миротворчі сили ООН – це військові, поліцейські та цивільні місії, спрямовані на підтримку миру та безпеки у зонах конфліктів.

Типи миротворчих місій:

- Спостережні місії – контроль за виконанням мирних угод (наприклад, спостереження ООН у Грузії, Кіпрі).
- Миротворчі місії – розміщення військових контингентів для забезпечення безпеки.
- Поліцейські та цивільні місії – сприяння реформам у країнах, що постраждали від війни (наприклад, в Косово).

Правові основи діяльності миротворців:

- Статут ООН (глава VII – заходи з підтримання миру).
- Мандат Ради Безпеки ООН (визначає повноваження місії).
- Міжнародне гуманітарне право (забезпечує захист цивільних).

Приклади миротворчих місій ООН:

- Місія в Косово (UNMIK).
- Сили ООН у Лівані (UNIFIL).
- Сили ООН у Центральноафриканській Республіці (MINUSCA).

Міжнародне гуманітарне право та миротворчі сили ООН є ключовими механізмами забезпечення захисту цивільного населення та гуманного ведення війни. Захист прав жертв збройних конфліктів забезпечують міжнародні трибунали, Женевські конвенції та діяльність організацій, таких як Червоний Хрест.

Практичне заняття 10. Міжнародне морське право. Міжнародне повітряне право

(2 год.)

1. Поняття і кодифікація міжнародного морського права.
2. Види морських просторів.
3. Поняття міжнародного повітряного права.

4. Міжнародні польоти і режим повітряного простору.
5. Проблеми регулювання міжнародних перевезень та комерційної діяльності авіапідприємств.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних особливостей міжнародного морського та повітряного права	1
3.	Описати елементи систем міжнародного морського права та міжнародного повітряного права	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	4

1. Поняття міжнародного морського права

Міжнародне морське право – це галузь міжнародного права, яка регулює правовий статус морських просторів, судноплавство, експлуатацію морських ресурсів, охорону морського середовища та вирішення морських спорів.

Кодифікація міжнародного морського права

Міжнародне морське право було поступово кодифіковане через міжнародні договори та конвенції, основними з яких є:

- Конвенція ООН з морського права (UNCLOS, 1982) – головний документ, що визначає правовий режим світового океану.
- Женевські конвенції з морського права (1958) – попередні спроби кодифікації норм морського права.
- Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню з суден (MARPOL, 1973/78) – встановлює правила охорони морського середовища.
- Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (SOLAS, 1974) – регулює безпеку судноплавства.

Основні принципи міжнародного морського права:

- Свобода мореплавства – судна всіх держав мають право вільно плавати у відкритому морі.
- Суверенітет держав у межах їх територіальних вод.
- Спільне використання морських ресурсів у відкритому морі.
- Охорона морського середовища – держави зобов'язані запобігати забрудненню світового океану.

2. Види морських просторів

Відповідно до Конвенції ООН з морського права (UNCLOS, 1982), морські простори поділяються на кілька категорій:

- 1) Територіальне море. До 12 морських миль від узбережжя. Держава має повний суверенітет, але допускається право мирного проходу іноземних суден.
- 2) Внутрішні води. Порти, бухти, річки, лагуни всередині території держави. Держава здійснює повний контроль над цими водами.
- 3) Прилегла зона. До 24 морських миль від узбережжя. Держава може здійснювати контроль для запобігання порушенням митних, імміграційних та санітарних норм.

4) Виключна економічна зона (ВЕЗ). До 200 морських миль від узбережжя. Держава має права на розвідку та використання природних ресурсів (рибальство, нафтовидобуток), але не має повного суверенітету.

5) Континентальний шельф. Підводне продовження суходолу до 350 морських миль.

Держава має права на використання ресурсів морського дна.

6) Відкрите море. Морський простір, що не підпадає під юрисдикцію будь-якої держави. Судноплавство, рибальство, прокладання кабелів та трубопроводів регулюються міжнародним правом.

3. Поняття міжнародного повітряного права

Міжнародне повітряне право – це сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють використання повітряного простору, міжнародні авіаперевезення, безпеку авіації та відповідальність за порушення правил польотів.

Основні джерела міжнародного повітряного права:

– Чиказька конвенція про міжнародну цивільну авіацію (1944) – головний документ, що регулює цивільну авіацію.

– Монреальська конвенція (1999) – встановлює правила відповідальності за шкоду, завдану авіаперевізниками.

– Токійська конвенція (1963) – регулює поведінку пасажирів на борту літаків.

Міжнародна організація цивільної авіації (ІСАО) – регулює стандарти безпеки та діяльності міжнародної авіації.

Основні принципи міжнародного повітряного права:

– Суверенітет держав над їхнім повітряним простором.

– Свобода міжнародної авіації в міжнародному повітряному просторі.

– Безпека польотів та відповідальність за їх порушення.

– Міжнародне співробітництво у сфері цивільної авіації.

4. Міжнародні польоти і режим повітряного простору

Класифікація повітряного простору:

– Національний повітряний простір – знаходиться під повним контролем держави, що має суверенітет над ним.

– Міжнародний повітряний простір – розташований над відкритим морем, де діють правила міжнародного права.

Режими міжнародних польотів:

– Комерційні польоти (пасажирські та вантажні перевезення).

– Державні польоти (військові, урядові авіаперевезення).

Права та свободи міжнародних польотів (Чиказька конвенція, 1944):

– Перша свобода – право пролітати над територією іноземної держави без посадки.

– Друга свобода – право здійснювати технічні посадки (заправка, ремонт).

– Третя та четверта свободи – право перевезення пасажирів і вантажу між двома державами.

– П'ята свобода – право брати пасажирів або вантаж у третіх країнах.

5. Проблеми регулювання міжнародних перевезень та комерційної діяльності авіапідприємств

Основні проблеми: регулювання лібералізації авіаперевезень, відсутність єдиних міжнародних тарифних правил, обмеження щодо авіакомпаній, які можуть здійснювати міжнародні перевезення, безпека польотів, тероризм та необхідність

посилення авіаційної безпеки, використання дронів та ризику їхнього неконтрольованого польоту, конкуренція між авіакомпаніями, державні субсидії авіакомпаніям (конфлікт між Boeing та Airbus), проблеми монополізації ринку великими авіакомпаніями, юридична відповідальність за авіакатастрофи та інциденти, регулювання компенсацій родичам жертв (Монреальська конвенція, 1999), відповідальність авіапідприємств за затримку рейсів, екологічні проблеми (обмеження шкідливих викидів авіації (Киотський протокол, 1997), альтернативні види авіаційного пального.

Міжнародне морське та повітряне право регулюють важливі аспекти транспортування, безпеки та економічної діяльності. Регулювання міжнародних перевезень потребує гармонізації на рівні міжнародних договорів та співпраці держав у межах спеціалізованих організацій (ІМО, ІКАО).

Практичне заняття 11. Міжнародне економічне право. Міжнародне екологічне право (2 год.)

1. Поняття міжнародного економічного права, його місце в системі міжнародного права. Джерела міжнародного економічного права.
2. Суб'єкти міжнародного економічного права.
3. Міжнародне торговельне право як частина міжнародного економічного права.
4. Вирішення міжнародних економічних спорів.
5. Поняття, предмет і джерела міжнародного екологічного права.
6. Міжнародно-правове регулювання вирішення глобальних екологічних проблем.
7. Охорона рослинного та тваринного світу згідно норм міжнародного права.
8. Міжнародні екологічні організації.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних особливостей міжнародного економічного та екологічного права	1
3.	Описати елементи системи охорони НПС	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	4

Міжнародне торговельне право – це підгалузь міжнародного економічного права, що регулює торговельні відносини між державами та приватними суб'єктами.

Основні принципи міжнародного торгового права:

- Принцип вільної торгівлі – усунення торговельних бар'єрів.
- Рівноправність та недискримінація (режим найбільшого сприяння, національний режим).
- Відкритість ринків та транспарентність правил.

Основні міжнародні договори у сфері торгового права:

- ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі, 1947).
- Маракешська угода про створення СОТ (1995).

Угоди СОТ:

- Генеральна угода про торгівлю послугами (GATS).
- Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS).

Роль міжнародних організацій:

- Світова організація торгівлі (COT) – ключова структура, що регулює міжнародну торгівлю.
- ЮНКТАД (Конференція ООН з торгівлі та розвитку) – сприяє економічному розвитку.
- Митний союз ЄС – приклад регіонального торговельного об'єднання.

Вирішення міжнародних економічних спорів

Основні механізми вирішення спорів:

Система вирішення спорів у COT. Держави можуть подавати скарги до Органу з вирішення спорів COT. Приклади: торгові суперечки між США та Китаєм.

Міжнародний арбітраж. Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (ICSID) – вирішує спори між державами та інвесторами. Арбітраж Міжнародної торгової палати (ICC). Лондонський міжнародний арбітражний суд (LCIA). Міжнародні суди. Міжнародний суд ООН – розглядає економічні спори між державами. Європейський суд справедливості (ЄС) – регулює економічні спори в межах Євросоюзу. Двосторонні інвестиційні угоди (BITs)

Передбачають механізми вирішення спорів між державами та іноземними інвесторами. Приклади міжнародних економічних спорів: США проти ЄС (справа Boeing-Airbus) – суперечка щодо субсидій для авіаційної промисловості, спори щодо санкцій і тарифів між США та Китаєм.

Міжнародне економічне право є важливою частиною міжнародного права, що регулює торгівлю, інвестиції, фінансові відносини та вирішення спорів. Його норми формуються на основі міжнародних договорів, рішень міжнародних організацій та арбітражної практики. COT, МВФ, Світовий банк відіграють ключову роль у підтриманні міжнародного економічного порядку.

Практичне заняття 12. Міжнародно-правові засоби вирішення спорів і конфліктів. (2 год.)

1. Міжнародне правосуддя, історія його становлення й сучасний стан
2. Види мирних засобів вирішення міжнародних суперечок.
3. Міжнародний суд ООН (International Court of Justice): склад, порядок утворення, компетенція, юрисдикція.
4. Регіональні та спеціалізовані міжнародні судові установи.
 - Міжнародний трибунал з морського права.
 - Суд Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union).
 - Європейський Суд з прав людини (European Court of Human Rights).
 - Міжнародні трибунали.
 - Міжнародний арбітраж (третейський суд).
5. Розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях.

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1

2.	Здійснити опис (на вибір) основних особливостей регіонального чи спеціалізованого суду	1
3.	Описати елементи системи міжнародного правосуддя	1
4.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	4

Міжнародне правосуддя – це система міжнародних судових та арбітражних органів, які здійснюють правосуддя в межах міжнародного права для вирішення суперечок між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами.

Історія міжнародного правосуддя охоплює кілька етапів, від зародження концепції міжнародного права до створення сучасних міжнародних судових органів, таких як Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, ЄСПЛ та арбітражні інституції.

1. Ранній період (XVII – XIX століття): зародження міжнародного правосуддя

Формування концепції міжнародного права

Гуго Гроцій ("De jure belli ac pacis", 1625) – заклав основи міжнародного права та ідеї мирного вирішення спорів.

Вестфальський мир (1648) – започаткував систему державного суверенітету, що стала основою для регулювання міждержавних відносин.

Віденський конгрес (1815) – встановив принципи мирного співіснування держав після наполеонівських воєн.

Зародження міжнародного арбітражу

Протягом XVIII-XIX століть держави почали використовувати арбітражні комісії для вирішення суперечок.

Справи "Алабама" (1872) – перший великий міжнародний арбітраж між США та Великобританією щодо воєнних збитків.

1899 – створена Постійна палата третейського суду (РСА) на основі Гаазької конвенції.

2. Початок XX століття: формування перших міжнародних судів

Гаазькі мирні конференції (1899, 1907)

Створили Постійний арбітражний суд (РСА) – перший постійний міжнародний судовий орган.

Запровадили процедури мирного вирішення міжнародних спорів.

Ліга Націй і створення першого міжнародного суду

1919 – Ліга Націй заснована за Версальським договором.

1921 – створення Постійної палати міжнародного правосуддя (РСІУ) – першого універсального міжнародного суду.

1922-1940 – РСІУ виніс понад 30 рішень, проте його авторитет підірвав брак механізму примусового виконання рішень.

3. Друга світова війна та перші міжнародні кримінальні трибунали (1945-1949)

Нюрнберзький та Токійський трибунали

Нюрнберзький трибунал (1945-1946) – суд над керівниками нацистської Німеччини за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид.

Токійський трибунал (1946-1948) – суд над військовими лідерами Японії.

Створення ООН та нового міжнародного суду

1945 – заснована Організація Об'єднаних Націй.

1946 – Постійна палата міжнародного правосуддя (РСІУ) припинила існування, її замінив Міжнародний суд ООН (ІСІ).

ICJ став головним судовим органом ООН, уповноваженим вирішувати міждержавні суперечки.

4. Холодна війна (1945-1991): розширення міжнародного правосуддя

Розвиток спеціалізованих судів

1950 – ухвалена Європейська конвенція з прав людини → створення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) (1959).

1965 – створення Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID) при Світовому банку.

1972 – перша справа в рамках Міжнародного трибуналу з морського права.

1981 – заснований Міжамериканський суд з прав людини (IACtHR).

Обмежене використання ICJ під час Холодної війни

Через геополітичне суперництво між США та СРСР багато міжнародних суперечок не доходили до суду.

Окремі важливі рішення ICJ:

Справа про військову діяльність у Нікарагуа (1986) – засудження дій США.

Справа про делімітацію континентального шельфу в Північному морі (1969).

5. Після Холодної війни (1991-2000): створення нових міжнародних трибуналів

Міжнародні трибунали для боротьби з безкарністю

Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії (ICTY, 1993) – суд над військовими злочинцями після розпаду Югославії.

Міжнародний трибунал щодо Руанди (ICTR, 1994) – переслідував відповідальних за геноцид у Руанді.

Спеціальні трибунали для Сьєрра-Леоне, Лівану, Камбоджі.

Створення Світової організації торгівлі (СОТ)

1995 – заснування СОТ із власною системою врегулювання торгових спорів.

Орган з вирішення спорів СОТ (DSB) став ключовим судовим механізмом у сфері міжнародної торгівлі.

6. XXI століття: нові виклики міжнародного правосуддя

Міжнародний кримінальний суд (МКС, 2002). 2002 – набув чинності Римський статут, що створив МКС. МКС переслідує осіб за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид.

Приклади справ МКС: Судові процеси проти лідерів Судану (Омар аль-Башир), Лівії (Саїф аль-Іслам Каддафі), Росії (видано ордер на арешт володимира путіна за депортацію українських дітей, 2023).

Розвиток міжнародного арбітражу

ICSID, PCA, LCIA, ICC – головні арбітражні інституції для вирішення інвестиційних і комерційних спорів.

Справа Yukos проти Росії (2014) – найбільше рішення арбітражу (\$50 млрд компенсації).

Сучасні виклики міжнародного правосуддя

- Невиконання рішень судів (наприклад, Росія ігнорує рішення ЄСПЛ та ICJ).
- Затримки в роботі МКС через політичний тиск.
- Відсутність універсальної юрисдикції у міжнародних судів.

7. Особливості еволюції міжнародного правосуддя

Від дипломатії до судових механізмів – перехід від неформального врегулювання до юридично обов'язкових рішень. Зростання ролі кримінальної відповідальності – Нюрнберзький трибунал → трибунали ICTY, ICTR → МКС. Розширення компетенції судових органів – від міждержавних суперечок (ICJ) до захисту прав

людини (ЄСПЛ, МКС). Проблеми імплементації рішень – міжнародне правосуддя залишається ефективним лише за підтримки держав і міжнародних організацій.

Перспективи. Подальше розширення юрисдикції МКС. Реформа ICJ для збільшення його обов'язкової юрисдикції. Посилення механізмів примусового виконання рішень міжнародних судів.

Міжнародне правосуддя зазнало еволюції від неформальних дипломатичних рішень до створення потужних судових установ, які відіграють ключову роль у сучасних міжнародних відносинах.

2. Види мирних засобів вирішення міжнародних суперечок

Мирне вирішення міжнародних спорів ґрунтується на Статуті ООН (глава VI, ст. 33).

Дипломатичні методи вирішення суперечок:

- Переговори – безпосередній діалог між сторонами для врегулювання спору.
- Добрі послуги – посередництво третьої сторони без активного втручання в переговори.
- Посередництво – активна роль третьої сторони у пошуку компромісу.
- Консультації – обговорення проблеми на рівні офіційних представників.
- Фактичне розслідування – створення міжнародних комісій для з'ясування обставин конфлікту.

Юридичні методи вирішення суперечок:

- Міжнародний арбітраж – передача справи на розгляд незалежного третейського суду (ICSID, PCA).
- Міжнародний суд ООН – обов'язкове вирішення правових спорів між державами.
- Спеціалізовані міжнародні суди – ЄСПЛ, СОТ, Суд ЄС.

Особливості мирного вирішення суперечок:

- Добровільний характер участі в переговорах і консультаціях.
- Забезпечення юридичної визначеності через міжнародні суди.
- Використання посередництва для запобігання ескалації конфлікту.

3. Міжнародний суд ООН (International Court of Justice): склад, порядок утворення, компетенція, юрисдикція

Склад та порядок утворення: розташований у Гаазі (Нідерланди), складається з 15 суддів, яких обирає Генеральна Асамблея та Рада Безпеки ООН на 9 років. Жодна держава не може мати двох суддів у складі суду одночасно.

Компетенція:

- Вирішення спорів між державами (наприклад, територіальні суперечки, міжнародні договори).
- Надання консультативних висновків для ООН та її органів.

Юрисдикція:

- 1) Обов'язкова – якщо країни попередньо погодилися на розгляд спору.
- 2) Добровільна – держави можуть надати згоду на розгляд справи ad hoc.

Особливості: рішення є обов'язковими, але не мають механізму примусового виконання (крім санкцій ООН). Суд розглядає лише справи між державами, а не фізичними особами.

4. Регіональні та спеціалізовані міжнародні судові установи

1. Міжнародний трибунал з морського права (International Tribunal for the Law of the Sea, ITLOS). Розташований у Гамбурзі (Німеччина). Заснований за Конвенцією

ООН з морського права (UNCLOS, 1982). Розглядає суперечки щодо морських просторів, рибальства, забруднення океану. Юрисдикція поширюється на держави та міжнародні організації.

2. Суд Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union, CJEU)

Розташований у Люксембурзі. Складається з Суду справедливості та Загального суду. Компетенція: тлумачення права ЄС, вирішення спорів між державами-членами ЄС та інституціями ЄС, захист прав громадян у межах ЄС.

3. Європейський Суд з прав людини (European Court of Human Rights, ECtHR)

Розташований у Страсбурзі (Франція). Заснований на основі Європейської конвенції з прав людини (1950). Розглядає скарги громадян на порушення прав людини з боку держав. Рішення є обов'язковими для виконання державами Ради Європи.

Міжнародні трибунали

– Нюрнберзький і Токійський трибунали (1945-1948) – суд над воєнними злочинцями Другої світової війни.

– Трибунали щодо Югославії (ICTY) і Руанди (ICTR) – суд над воєнними злочинцями за геноцид і злочини проти людяності.

Міжнародний кримінальний суд (МКС, 2002) – судить осіб за воєнні злочини, геноцид, злочини проти людяності.

Міжнародний арбітраж (третейський суд). Один із найдавніших методів мирного вирішення суперечок.

Основні органи:

– Постійна палата третейського суду (PCA, 1899).

– Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (ICSID).

– Лондонський арбітражний суд (LCIA).

Використовується для вирішення інвестиційних спорів, економічних конфліктів.

Міжнародне правосуддя – це складна система судових і арбітражних органів, які забезпечують вирішення спорів між державами та фізичними особами. Головний судовий орган – Міжнародний суд ООН, але значну роль відіграють регіональні суди, спеціалізовані трибунали та міжнародний арбітраж.

Особливості розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях

Розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях має свої специфічні особливості, пов'язані з їхньою природою, правовими механізмами та політичним контекстом. Відмінною рисою є наявність спеціальних процедур, розроблених у межах конкретних організацій для вирішення конфліктів між державами, міжнародними суб'єктами та навіть приватними особами (в деяких випадках).

1. Загальні особливості розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях

1.1. Інституційний підхід

Вирішення спорів здійснюється в рамках спеціалізованих органів міжнародних організацій (наприклад, Рада Безпеки ООН, Орган з вирішення спорів СОТ). Організації встановлюють власні правила процедури, які можуть відрізнятися від традиційних дипломатичних чи судових методів.

1.2. Політико-правовий характер вирішення спорів

Деякі міжнародні організації застосовують не лише юридичні, а й політичні методи для врегулювання конфліктів (наприклад, посередництво ООН). Багато рішень носять рекомендаційний характер (особливо в Генеральній Асамблеї ООН).

1.3. Визначеність юрисдикції

Держави-члени міжнародних організацій погоджуються на юрисдикцію органу, беручи участь у ньому. Однак не всі міжнародні організації мають обов'язкову юрисдикцію, і деякі рішення можуть не мати прямої юридичної сили.

1.4. Відсутність примусового механізму виконання рішень

Організації можуть накладати дипломатичні або економічні санкції, але часто не мають власних механізмів для примусового виконання рішень. Виконання залежить від доброї волі держав-членів або тиску міжнародного співтовариства.

2. Способи вирішення спорів у міжнародних організаціях

2.1. Дипломатичні методи

- Переговори – здійснюються за посередництва міжнародних організацій.
- Посередництво та добрі послуги – надання третьої сторони для сприяння діалогу (наприклад, ОБСЄ в Україні).
- Фактичне розслідування – створення міжнародних комісій для аналізу спору (Рада ООН з прав людини).
- Примирення – створення спеціальних комітетів для пошуку компромісу.

2.2. Судові та арбітражні методи

Міжнародний суд ООН – головний судовий орган ООН для міждержавних спорів.

Орган з вирішення спорів СОТ – спеціалізований орган, що вирішує торгові конфлікти.

Міжнародний трибунал з морського права (ITLOS) – судові справи щодо морських просторів.

Міжнародний арбітраж – вирішення спорів між інвесторами та державами (ICSID).

3. Особливості вирішення спорів у конкретних міжнародних організаціях

3.1. Організація Об'єднаних Націй (ООН)

Рада Безпеки ООН. Має право втручатися у конфлікти, які загрожують міжнародному миру та безпеці. Повноваження включають накладання санкцій, відправку миротворчих місій. Рішення є обов'язковими, але їх виконання залежить від політичної волі держав.

Генеральна Асамблея ООН. Може ухвалювати резолюції, які не є юридично обов'язковими, але мають моральну силу. Використовує дипломатичні методи (переговори, посередництво).

Міжнародний суд ООН. Вирішує міждержавні спори, але юрисдикція є обов'язковою лише за згодою сторін.

3.2. Світова організація торгівлі (СОТ). Орган з вирішення спорів (DSB) – один із найефективніших механізмів міжнародного правосуддя. Обов'язкова юрисдикція, рішення мають обов'язкову силу для держав-членів. У разі невиконання рішень можливі санкції (наприклад, торговельні обмеження).

3.3. Європейський Союз (ЄС). Суд ЄС (CJEU) – має обов'язкову юрисдикцію щодо тлумачення права ЄС. Рішення Суду ЄС обов'язкові для держав-членів. Включає механізми розгляду спорів між державами-членами, інституціями ЄС, приватними особами.

3.4. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Вирішує конфлікти через переговори, посередництво та спостережні місії. Немає судового органу, рішення носять рекомендаційний характер.

3.5. Африканський Союз (АС) та Міжамериканська система.

Використовують власні судові органи:

- Африканський суд з прав людини і народів.

– Міжамериканський суд з прав людини.

Вирішення спорів включає юридичні та політичні механізми.

4. Виклики та недоліки розв'язання спорів у міжнародних організаціях

4.1. Політичний вплив на рішення

У РБ ООН право вето постійних членів (США, Китай, Росія, Франція, Велика Британія) може блокувати важливі рішення. Вирішення спорів часто залежить від політичних інтересів держав-членів.

4.2. Відсутність примусового механізму виконання рішень

Багато рішень (Генеральної Асамблеї ООН, ОБСЄ) є рекомендаційними і можуть не виконуватися. Держави часто ігнорують рішення міжнародних судів (наприклад, росія не виконує рішення ЄСПЛ та ICJ).

4.3. Тривалість процесів

Розгляд справ у міжнародних судах та арбітражах може тривати роками. СОТ, ICJ та інші органи часто затримують розгляд справ через бюрократію.

4.4. Недостатній контроль над рішеннями арбітражів

ICSID та інші інвестиційні арбітражі інколи ухвалюють рішення, які вигідні корпораціям, але не державам.

Розв'язання міжнародних спорів у міжнародних організаціях має такі особливості: Велика роль політичних методів (ООН, ОБСЄ використовують переговори та санкції). Різний рівень юридичної обов'язковості рішень – деякі судові рішення є обов'язковими (ICJ, Суд ЄС), а інші – рекомендаційними. Наявність спеціалізованих судових органів (СОТ, Суд ЄС, ЄСПЛ) для конкретних сфер міжнародного права. Обмеженість механізмів виконання рішень, що залежить від політичної волі держав. Таким чином, хоча міжнародні організації відіграють ключову роль у вирішенні спорів, їхня ефективність залежить від наявності механізмів примусу та співпраці держав-членів.

Практичне заняття 13-14. Загальні положення міжнародного приватного права. (4 год.)

1. Поняття міжнародного приватного права, його предмет та система. Джерела (форми) міжнародного приватного права
2. Суб'єкти міжнародного приватного права
3. Право власності в міжнародному приватному праві
4. Спадкові відносини «з іноземним елементом»
5. Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві
6. Сімейні відносини «з іноземним елементом»

Самостійна робота (денна форма)

№з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювати питання теми	1
2.	Здійснити опис основних особливостей предмету правового регулювання міжнародних приватних відносин	1
3.	Зробити презентацію на обрану тему	1
	Усього	3

Міжнародне приватне право (МПрП) – це галузь права, яка регулює приватноправові відносини з іноземним елементом, тобто коли:

- Один із суб'єктів є іноземною фізичною або юридичною особою.
- Об'єкт правовідносин знаходиться за кордоном.
- Відносини регулюються правом іноземної держави.

МПрП охоплює: цивільні, сімейні, трудові, комерційні відносини з іноземним елементом. Питання колізії правових систем різних держав.

Система МПрП:

– Колізійне право – норми, які визначають, право якої країни слід застосовувати.

– Матеріальне міжнародне приватне право – норми, що безпосередньо регулюють відносини з іноземним елементом (наприклад, міжнародні договори про захист інвестицій).

– Процесуальне міжнародне право – визначає порядок розгляду справ з іноземним елементом у національних судах.

– Джерела міжнародного приватного права

– Національне законодавство (цивільні та сімейні кодекси, закони про громадянство).

– Міжнародні договори (Гаазькі конвенції, двосторонні угоди).

– Європейське право (Регламенти ЄС, наприклад, Регламент "Рим I" щодо договірних зобов'язань).

– Судова практика (рішення міжнародних та національних судів).

2. Суб'єкти міжнародного приватного права

Суб'єкти МПрП – це особи або організації, які можуть вступати у приватноправові відносини з іноземним елементом.

Основні категорії суб'єктів:

– Фізичні особи

– Громадяни держави, іноземці, особи без громадянства.

– Особи з подвійним громадянством.

– Юридичні особи

– Іноземні компанії та міжнародні корпорації.

– Філії та представництва іноземних організацій.

– Держави та міжнародні організації (у приватноправових відносинах діють як суб'єкти цивільного права, наприклад, при укладанні комерційних договорів).

Особливості суб'єктів у міжнародному приватному праві. Визначення правосуб'єктності юридичних осіб залежить від місця реєстрації. Колізійні норми визначають, яке право застосовувати до певного суб'єкта (зазвичай, право країни реєстрації).

3. Право власності в міжнародному приватному праві

Основні аспекти міжнародного регулювання права власності:

1. Право власності на нерухомість

Регулюється правом держави, де розташована нерухомість ("lex rei sitae"). Наприклад, іноземець купує нерухомість у Франції → застосовується французьке законодавство.

2. Право власності на рухоме майно

Зазвичай визначається правом країни місцезнаходження майна. Однак, для транспортних засобів, літаків, суден застосовується право країни реєстрації.

3. Право інтелектуальної власності

Регулюється міжнародними конвенціями (Паризька конвенція 1883 р., Бернська конвенція 1886 р.). Охорона прав діє в межах держави, де зареєстроване право інтелектуальної власності.

4. Спадкові відносини «з іноземним елементом»

Колізійні принципи в міжнародному спадковому праві:

- *Lex rei sitae* – до нерухомого майна застосовується право країни, де воно розташоване.
- *Lex patriae* – спадкування регулюється правом громадянства спадкодавця.
- *Lex domicilii* – застосовується право останнього місця проживання спадкодавця.

Міжнародні документи у сфері спадкового права

1) Регламент ЄС "Про спадкування" (2012, № 650/2012) – встановлює єдині правила спадкування в країнах ЄС.

2) Гаазька конвенція про конфлікти законів щодо форми заповітів (1961) – визначає дійсність заповіту за законодавством країни проживання спадкодавця.

5. Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві

Поняття міжнародного делікту. Міжнародний делікт – це правопорушення, що має іноземний елемент, наприклад, ДТП в іншій країні або заподіяння шкоди громадянину іншої держави.

Колізійні принципи для деліктів:

- *Lex loci delicti* – застосовується право країни, де стався делікт.
- *Lex domicilii* – застосовується право країни постійного проживання потерпілого або відповідача.
- Автономія волі сторін – сторони можуть обрати право для врегулювання спору (наприклад, у міжнародних договорах страхування).

Міжнародні акти у сфері деліктних зобов'язань:

1) Регламент "Рим II" (ЄС, 2007) – уніфікує норми щодо міжнародних деліктів у країнах ЄС.

2) Гаазька конвенція про застосовне право до деліктних зобов'язань (1973).

6. Сімейні відносини «з іноземним елементом»

Основні категорії сімейних відносин з іноземним елементом.

Міжнародний шлюб – подружжя з різними громадянствами або шлюб, укладений за кордоном.

Розірвання шлюбу – застосовується право країни громадянства або постійного проживання подружжя.

Аліментні зобов'язання – регулюються Гаазькою конвенцією про стягнення аліментів (1956).

Усиновлення – застосовується право країни громадянства усиновителя або дитини.

Колізійні принципи у сімейному праві:

- *Lex domicilii* – право країни проживання подружжя.
- *Lex patriae* – право країни громадянства.
- Автономія волі – сторони можуть обрати застосовне право (наприклад, у шлюбному контракті).

Міжнародні акти у сфері сімейного права:

1) Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво у справах міжнародного усиновлення (1993).

2) Регламент ЄС "Брюссель II bis" (2003) – встановлює правила юрисдикції у справах про розлучення та опіку.

МПрП регулює цивільні, сімейні, трудові та комерційні відносини з іноземним елементом. Колізійні норми визначають, право якої держави слід застосовувати. Різні категорії відносин (спадкування, делікти, сімейні справи) регулюються міжнародними угодами та національним законодавством.

ТЕМИ ЕСЕ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЙ

1. Темы для написання творів есе

- 1) Призначенням права є сутність: чесно жити, не шкодити іншому, кожному надавати своє. (Доміцій Ульпіан)
- 2) *Dura lex, sed lex* (Закон суворий, але це Закон)
- 3) Не важливо, на чиєму боці сила. Важливо, на чиєму боці право. (В.Гюго)
- 4) *Argumenta non numeranda, sed ponderanda sunt.* (Докази треба не рахувати, а зважувати).
- 5) Головний і найбільш істотний зміст права складає свобода. (Б.Кістяківський)
- 6) *Duobus litigantibus tertius gaudet.* (Двоє сперечаються, третій тішиться).
- 7) Справжня особиста свобода неможлива без економічної безпеки і незалежності. (Ф. Рузвельт)

2. Темы презентацій:

1. Принцип суверенної рівності держав
2. Принцип незастосування сили або погрози силою
3. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів
4. Принципи непорушності кордонів та територіальної цілісності
5. Місце «м'якого права» (*Soft law*) у системі джерел міжнародного права.
6. Суб'єкти міжнародних правовідносин: загальна характеристика.
7. Види відповідальності у міжнародному праві.
8. Форми відповідальності.
9. Території: міжнародно-правовий режим.
10. ООН: історія створення та сучасні тенденції.
11. Європейська система захисту прав людини.
12. Міжамериканська система захисту прав людини
13. Африканська система захисту прав людини.
14. Основні положення міжнародного гуманітарного права.
15. Гаазьке право.
16. Женевське право.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. До кола суб'єктів міжнародного права належать:

- 1) юридичні
- 2) фізичні особи;
- 3) народи, що реалізують право на самовизначення;
- 4) апатриди.

2. Міжнародний звичай — це:

- 1) правило поведінки суб'єктів міжнародного права;
- 2) певна повторюваність однорідних дій суб'єктів міжнародних правовідносин;
- 3) повторюване протягом тривалого часу правило поведінки, що визнано і виконується суб'єктами міжнародного права;
- 4) загальні принципи права, визнані суб'єктами міжнародного права.

3. Міжнародний договір:

- 1) угода, укладена між суб'єктами міжнародного права в усній формі і яка регулюється нормами міжнародного права;
- 2) угода, укладена між державами в письмовій формі згідно з нормами міжнародного права;
- 3) будь-яка угода міжурядового характеру;
- 4) угода, укладена в усній чи письмовій формі між суб'єктами міжнародного права, положення якої містяться в одному чи кількох документах.

4. Парафування:

- 1) скріплення ініціалами уповноважених осіб кожної сторони договору, які його розробляли;
- 2) заключний акт у процесі укладення договору;
- 3) затвердження договору вищими органами державної влади;
- 4) відмова від виконання міжнародного договору;
- 5) надання згоди на обов'язковість міжнародного договору.

5. Населення держави складається з:

- 1) громадян даної держави, іноземців, біпатридів та апатридів;
- 2) осіб, що мають подвійне громадянство;
- 3) громадян даної держави й біпатридів;
- 4) лише громадяни такої держави.

6. Натуралізація — це спосіб:

- 1) набуття громадянства за заявою будь-якого індивіда;
- 2) за фактом шлюбу або всиновлення;
- 3) спосіб набуття громадянства за «правом крові»;
- 4) спосіб набуття громадянства за «правом ґрунту».

7. Міжнародне право – це:

- 1) інститут права;
- 2) галузь права;
- 3) система принципів та правових норм;
- 4) система права.

8. Спосіб оголошення війни:

- 1) ультиматум;
- 2) шляхом звернення глави держави до власного народу;
- 3) внаслідок укладення договору;

- 4) референдум або плебісцит.
- 9. Елементом системи міжнародного права не є:**
- 1) міжнародний договір;
 - 2) міжнародно-правовий звичай;
 - 3) міжнародно-правова норма;
 - 4) міжнародна конференція.
10. Ватикан є:
- 1) релігійною християнською організацією;
 - 2) державоподібним утворенням;
 - 3) автономною частиною Італії;
 - 4) міжнародною організацією.
- 11. Постійно нейтральною державою історично вважається:**
- 1) Швеція;
 - 2) Ліхтенштейн;
 - 3) Нідерланди;
 - 4) Молдова.
- 12. «Soft law» складається з:**
- 1) рекомендаційних резолюцій міжнародних міжурядових організацій;
 - 2) міжнародних нормативних актів із прав людини;
 - 3) міжнародно-правових звичаїв;
 - 4) міжнародних договорів.
- 13. Відмітьте види міжнародної відповідальності:**
- 1) політична і матеріальна;
 - 2) реституція і сатисфакція;
 - 3) реституція, компенсація і сатисфакція;
 - 4) усі вищепераховані.
- 14. Міжнародна відповідальність за шкоду, заподіяну однією державою іншій у результаті правомірної діяльності:**
- 1) не настає;
 - 2) настає абсолютна міжнародна відповідальність;
 - 3) настає лише моральна відповідальність;
 - 4) настає лише політична міжнародна відповідальність.
- 15. Сатисфакція:**
- 1) заміна протиправно знищеного майна на аналогічне;
 - 2) повернення викраденого майна;
 - 3) задоволення немайнових вимог;
 - 4) компенсація матеріальних збитків.
- 16. Реституція:**
- 1) заміна протиправно знищеного майна на аналогічне;
 - 2) повернення того ж самого майна;
 - 3) задоволення моральної шкоди;
 - 4) відшкодування матеріальних збитків.
- 17. Які з нижченаведених варіантів є мирними засобами вирішення міжнародних спорів:**
- 1) переговори;

- 2) посередництво;
- 3) добрі послуги;
- 4) усе наведене вище.

18. Підставою денонсації міжнародного договору є:

- 1) невиконання його умов однією зі сторін;
- 2) колізії з нормою *jus cogens*;
- 3) якщо стороною є фізична особа;
- 4) відсутність реєстрації договору у Секретаріаті МОП.

19. Вкажіть, що з нижчевказаного не є державною територією:

- 1) суша в межах державного кордону;
- 2) прилегла зона;
- 3) повітряний простір над територіальним морем;
- 4) надра держави.

20. Протиправна підстава зміни державної території, відповідно до міжнародного законодавства:

- 1) цесія;
- 2) давнина володіння;
- 3) анексія;
- 4) купівля-продаж.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. – Ст.2598.
2. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради України від 24 серпня 1991 р. // Відомості ВРУ. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Декларація про державний суверенітет України // Відомості ВРУ. 1990. № 31. Ст. 429.
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_118/page
5. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р. // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_a04
6. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів від 23 серпня 1978 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_185
7. Всесвітня поштова конвенція від 1 січня 1996 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_297
8. Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень від 12 жовтня 1929 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_181
9. Европейская конвенция о внешнеторговом арбитраже от 21 апреля 1961г. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_d08
10. Європейська ландшафтна конвенція від 7 вересня 2005 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_154
11. Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ) від 8 вересня 1975 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_217
12. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву от 10 декабря 1982 г. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_183
13. Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ від 26 вересня 2003 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_181
14. Конвенция о Кодексе поведения линейных конференций от 6 октября 1983 г. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_020
15. Конвенция о мирном решении международных столкновений от 18 октября 1907 г. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_938

16. Конвенція ООН о морской перевозке грузов от 31 марта 1978 г. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_391
17. Конвенция о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений от 10 июня 1958 г. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_070_31
18. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_003
19. Міжнародна конвенція про вантажну марку від 5 квітня 1966 р. // Офіційний інтернет-сайт ВРУ. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896_007
20. Конвенція про відкрите море від 29 квітня 1958 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернетсайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_180
21. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернетсайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_011
22. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію від 7 грудня 1944 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_038
23. Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів від 14 червня 1974 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_002
24. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060
25. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 4. 11. 1950 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
26. Заключний акт НБСЄ, підписаний 1 серпня 1975 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернетсайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_055
27. Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг від 28 травня 1988 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_263
28. Загальна декларація прав людини ООН. Міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
29. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права ООН. Міжнародний документ від 16.12. 1966 р. // Верховна Рада України.

Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

30. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций от 24 октября 1970 г. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569

31. Рамкова конвенція про захист національних меншин від 1 лютого 1995 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_055

32. Статут ООН. Міжнародний документ від 26. 06. 1945 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_010

33. Декларація тисячоліття ООН від 8 вересня 2000 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернетсайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_621

34. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017

35. Договір про створення Економічного союзу від 24 вересня 1993 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_051_32

36. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_926

37. Заключительный акт Сопещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 г.) // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055

38. Манильская декларация о мирном разрешении международных споров от 15 ноября 1982 г. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_568

39. Марракешское соглашение о создании Всемирной торговой организации от 15 апреля 1994 г. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/152_002

40. Міжнародна угода по цукру від 1992 р. від 20 березня 1997 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_097

41. Угода про створення зони вільної торгівлі від 4 квітня 1999 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_051

42. Резолюція 45/158 Генеральної Ассамблеї ООН от 18 декабря 1990 года // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_202
43. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
44. Угода про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ) від 9 травня 1980 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_291
45. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав від 8 грудня 1991 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_077
46. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору від 9 липня 1997 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_002
47. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
48. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131.
49. Про національні меншини: Закон України від 25 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – ст. 529.
50. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 3. – Ст. 12.
51. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
52. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 25. – Ст. 199; 2003. – № 30. – Ст. 247.
53. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
54. Програма інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 14 вересня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 30. – Ст. 1648.
55. Про приєднання України до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів: Постанова Верховної Ради України від 17 вересня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 33 1992. – №41. – Ст. 601.
56. Щодо відносин України і Організації Північно-Атлантичного Договору (НАТО): Постанова Верховної Ради України від 23 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 20- 74. – Ст. 193.
57. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 18. – Ст. 101.
58. Про правовий статус іноземців: Закон України від 4 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 23. – Ст. 161.

59. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
60. Про ратифікацію Конвенції ООН з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції ООН з морського права 1982 року: Закон України від 3 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 254.
61. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 1. – Ст. 65.
62. Про дипломатичні ранги України: Постанова Верховної Ради України від 31 січня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 18. – Ст. 236.
63. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

Основна:

1. Міжнародне публічне право: підруч. для студ. закладів вищої освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 516 с.
2. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.] ; за ред. В. В. Мицика. – 2-ге вид., змін. – Харків : Право, 2020
3. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.] ; за ред. В. В. Мицика. – 2-ге вид., змін. – Харків : Право, 2020.
4. Brownlie I. Principles of Public International Law. 4th ed. - Oxford: Clarendon Press, 1990. - 748 p.
5. Shaw M.N. International Law. 5th ed. - Cambridge University Press, 2005.- 1288 p
6. Shelton D.L., Carozza P.G. Regional Protection of Human Rights. – 2 nd ed. – Oxford University Press, 2013. – 1080 p.
7. Міжнародне приватне право: особлива частина : навч. -метод. посіб. / О. Р. Вайцеховська, О. В. Руденко. – Харків : Право, 2023. – 520 с.

Додаткова:

1. Аверочкіна Т.В. Сучасний стан здійснення суверенітету державами в морських просторах / Т.В. Аверочкіна // Митна справа. – 2012 . – № 5. – С. 113-121.
2. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право: підручник / М.О. Баймуратов. – Харків: Одіссей, 2008. – 704 с.
3. Блощаневич А.В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного права у XXI столітті / А.В. Блощаневич // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 390-393.
4. Буткевич В. Виклики міжнародному праву в умовах глобалізації світу / В. Буткевич // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 12-50.
5. Буткевич О. Генезис науки історії міжнародного права / О. Буткевич // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 268-285.

6. Шайгарданова В.В. Уніфікація норм міжнародного права / В.В. Шайгарданова // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 403-408.
7. Волошин Ю.О. Міжнародне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: еволюція та особливості сутнісних характеристик / Ю.О. Волошин // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2011. – № 4. – С. 88-94.
8. Чехович Т.В. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами / Т.В. Чехович // Наук. вісник Нац. Академії внутрішніх справ України. – 2013. – № 1. – С. 277-283.
9. Гом'єн Д. Кроткий путівник Європейською конвенцією з прав людини / Д.Гом'єн. – Вид. 3-тє. – К.: Фенікс, 2006. –192 с.
10. Гринюк Н. Поняття принципу суверенної рівності держав у сучасному міжнародному праві / Н. Гринюк // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 11. – С. 112-114.
11. Гулима Ю. Тенденції у розвитку науки міжнародного права, нові підходи до вивчення міжнародного права / Ю. Гулима // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 6. – С. 174- 177.
12. Дмитрієв А.І. Історія міжнародного права: монографія / А.І. Дмитрієв, Ю.А. Дмитрієва, О.В. Задорожній; Укр. асоціація міжнародного права, Інститут міжнародних відносин Київського національного ун-ту ім. Т.Г. Шевченка, Укр. держ. ун-т фінансів та міжнародної торгівлі. – Київ: Промені, 2008. – 384 с.
13. Дэйвис К. Право Европейского Союза / К.Дэйвис; пер.со 2-го англ. изд. – К.: Знання, 2005. – 406 с.
14. Заблоцька Л.Г. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи: навчальний посібник / Л.Г.Заблоцька, А.Л. Федорова, Т.І.Шинкаренко. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
15. Зінченко В.В. Англо-американська модель права та конституціоналізму як інтегративна традиція і вагоме джерело нормативних цінностей сучасної міжнародної правової системи і демократії / В.В. Зінченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – № 3. – С. 89-101.
16. Іванов Ю.А. Міжнародне право: посібник для підготовки до іспитів / Ю.А. Іванов. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Паливода А.В., 2008. – 202 с.
17. Іванченко О. Способи узгодження норм національного права з нормами міжнародного права / О. Іванченко // Юридичний вісник. – 2013. – № 2. – С. 178-182.
18. Калашник Г.М. Вступ до дипломатичного протоколу та етикету: навч. посібник / Г.М.Калашник. – К.: Знання, 2007. – 143 с.
19. Копійка В.В. Європейський Союз: Історія і засади функціонування: навчальний посібник / В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко; за ред. Л.В. Губернського. – Київ: Знання, 2009. – 751 с.
20. Маргело М.В. Міжнародне контрактне право: проблеми визначення предмету / М.В. Маргело // Юридична наука. – 2013. – № 4. – С. 131-139.
21. Мартиненко А.К. Міжнародні відносини 1945-1975 років: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / А.К.Мартиненко, Б.А.Мартиненко. – К: Ліра-К, 2007. – 366 с.

22. Мельник А.Я. правонаступництво України щодо міжнародних договорів СРСР: монографія / А.Я.Мельник; А. Я. Мельник; Ін-т держави і права Національної академії наук, Ін-т законодавства України. – К.: Юридична думка, 2005. – 424 с.
23. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: монографія / О.О.Мережко. – К.: Таксон, 2002. – 344 с.
24. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. – Х.: Право, 2011. – 320 с.
25. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М.В.Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 336с.
26. Міжнародне судочинство / за аг. ред. Ю.С. Шемшученка. – Київ: Юридична думка, 2009. – 260 с.
27. Моца А. Інтеграція як особлива форма міжнародного співробітництва держав / А. Моца // Юридична Україна. – 2012. – № 12. – С. 117-122.
28. Павко А.І. Джерела міжнародного права: загальне і особливе / А.І. Павко, Я.А. Павко // Юридична наука. – 2012. – № 7. – С. 116-123.
29. Павко Я. Поняття міжнародного договору, його джерела та суб'єкти: термінологічні аспекти проблеми / Я. Павко // Віче. – 2013. – № 12. – С. 23-26.
30. Чайковський Ю. На захист цілісності сучасного міжнародного права / Ю. Чайковський // Юридичний вісник. – 2013. – № 2. – С. 172-177.
31. Репецький В.М. Міжнародне гуманітарне право: підручник / В.М. Репецький, В.М. Мисик. – К.: Знання, 2007. – 467 с.
32. Резнева М. Визнання, що мається на увазі: теорія та практика міжнародного права / М. Резнева // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 3. – С. 156-159.
33. Сагайдак О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: навчальний посібник / О.П.Сагайдак, П.Д.Сардачук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 295 с.
34. Сидор В.Д. Міжнародне економічне право: навчальний посібник / В.Д. Сидор. – Київ: Дакор, 2010. 248 с.
35. Старжинский В.С. NATO – North Atlantic Treaty Organization. Организация Североатлантического Договора: история, структура, цели и задачи: учебное пособие / В.С. Старжинский, С.В. Старжинский. – Харьков: Бурун и К, 2008. – 160 с.
36. Старжинский В.С. Интерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції: навчальний посібник / Старжинський В.С., Старжинський С.В., Хотенець П.В. – Харків: Бурун книга, 2006. – 112 с.
37. Точицький М. Європейський правовий простір: сучасні функціональні та інституціональні проблеми / М. Точицький // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 293-305.
38. Хмельова І.Є. Визнання держав у міжнародному праві / І.Є. Хмельова // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 418-421.

39. Цимбрівський Т. Концепція правосуб'єктності у сучасному міжнародному праві: загальнотеоретичні проблеми / Т. Цимбрівський // Юридичний журнал. – 2012. – № 1. – С. 21-25.
40. Цюрупа М.В. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник / М.В. Цюрупа. – К.: Кондор, 2008. – 364 с.
41. Міжнародне публічне право. Підручник / за ред. Репецького В.М. – Київ: Знання, 2011. – 437 с.
42. Міжнародне право: Підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К.: Знання, 2012. – 631 с.
43. Міжнародне публічне право: у 3 Т. / [В.Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О.В. Беглий, О.А. Радзівілл та ін.]; за заг. ред. В.Ф. Антипенка. – К.: НАУ, 2012. – Т. 1. – 420 с.
44. Міжнародне публічне право: у 3 Т. / [В.Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О.В. Беглий, О.А. Радзівілл та ін.]; за заг. ред. В.Ф. Антипенка. – К.: НАУ, 2012. – Т. 2. – 348 с.
45. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. – Х.: Право, 2011. – 320 с.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Верховного Суду. Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України. – Режим доступу: <http://www.court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Мінюсту України. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Конституційного суду України. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/>
6. Кабінет Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua>
7. Організація об'єднаних націй - <https://www.un.org/>